

Van het Kroningsoproer naar de Avondklokrellen: wat is er veranderd?

**Een onderzoek naar de veranderde kijk op collectief politiek geweld in
Nederland in de periode 1980-2021**

Eindwerkstuk BA Geschiedenis (GE3V14054)

Naam: Alen Bajramovic (6492347)

Adres: Professor de Moorplein 230, Tilburg

E-mailadres: j.a.c.bajramovic@students.uu.nl

Inleverdatum: 06-04-2021

Aantal woorden: 7.995

Thesisbegeleider: Prof. dr. James C. Kennedy

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Hoofdstuk 1: Wat houden geweld en framing in?	6
• Geweld	6
• Framing	7
• De Nieuwmarktrellen (1974-1975)	8
• De treinkaping bij De Punt en de gijzeling van een basisschool in Bovensmilde (1977)	9
Hoofdstuk 2: Het Kroningsoproer	10
• Reacties vanuit de politiek op het Kroningsoproer	11
• Framing zet de toon	15
Hoofdstuk 3: De Avondklokrellen	17
• Reacties vanuit de politiek op de Avondklokrellen	19
• Framing van de Avondklokrellen	23
Hoofdstuk 4: Analyse	25
• Analyse politieke reacties	25
• Analyse framing	28
Conclusie	29
Discussie	32
Literatuurlijst	33

Inleiding

Tussen 23 en en 26 januari 2021 kwam het in Nederland tot de grootste geweldsuitbarsting in ruim veertig jaar tijd. In totaal zijn er tijdens deze Avondklokrellen nagenoeg 20.000 boetes uitgedeeld en werden er ruim 1400 mensen aangehouden.¹ De laatste keer dat Nederland zo werd opgeschrikt was tijdens het Kroningsoproer in 1980. Bij deze grootschalige oproer raakten honderden mensen gewond en de materiële schade bedroeg vele miljoenen.² In de tussenliggende periode van de rellen is er veel veranderd op de manier waarop er naar geweld wordt gekeken. Dat heeft onder andere te maken met de opkomst van nieuwe vormen van geweld, zoals structureel en overheidsgeweld. Om inzicht te verkrijgen in deze gewijzigde houding ten opzichte van geweld heb ik de volgende hoofdvraag opgesteld: Hoe zijn de opvattingen over geweld in de laatste 40 jaar in Nederland veranderd aan de hand van de politieke reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen?

Het onderzoek

De voornaamste motivering die ten grondslag aan dit onderzoek ligt, komt voort uit het feit dat er in academische kringen nog niet over de Avondklokrellen is geschreven. Het is dus van belang om deze gebeurtenis te ontleden. Dit onderzoek zal zich richten op de vraag of de zienswijze ten opzichte van geweld daadwerkelijk is veranderd en op welke manieren dat is terug te zien. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal ik de twee grootste rellen in de recente Nederlandse geschiedenis met elkaar vergelijken. Allereerst zullen de afzonderlijke componenten uit de hoofdvraag afzonderlijk worden behandeld. Zo zal in hoofdstuk 1 de fundering worden gelegd voor het verdere onderzoek. In dit hoofdstuk zal de theorie van geweld en framing worden besproken.

Hierna zal er in hetzelfde hoofdstuk worden ingegaan op het tijdsbeeld van het Kroningsoproer en de Avondklokrellen. Hoe werd er destijds vanuit de politiek gereageerd op ernstige geweldsincidenten? Op deze manier ontstaat er

¹ Koen Nederhof, 'Al 1400 relschoppers avondklok aangehouden: dagelijks 50-100 erbij', *De Telegraaf* (versie 4 februari 2021) <https://www.telegraaf.nl/nieuws/519114113/al-1400-relschoppers-avondklok-aangehouden-dagelijks-50-100-erbij> (25 februari 2021).

²Johan van Merriënboer, Peter Bootsma en Peter van Griensven, *Van Agt. Tour de Force* (Amsterdam 2011) Kobo-uitgave, hoofdstuk 15.

een referentiekader om de reacties op geweld accuraat te kunnen plaatsen. Zoals gezegd zal dit geschieden aan de hand van geweldsincidenten of relevante ontwikkelingen op het gebied van geweld uit die periodes. Om het Kroningsoproer in historisch perspectief te plaatsen, heb ik gekozen voor de Nieuwmarktrellen uit 1974-1975 en de treinkaping bij De Punt en de gijzeling van een basisschool in Bovensmilde in 1977. Inhoudelijk zullen deze incidenten beknopt worden besproken, waarna de politieke reacties op het geweld en de framing van deze gebeurtenissen zullen volgen.

In hoofdstuk 2 zal het Kroningsoproer uitvoerig worden behandeld. Allereerst zullen de onlusten op de dag van de kroningsceremonie worden besproken. Voor deze informatie is een beroep gedaan op de literatuur van socioloog Eric Duivenvoorden en de biografie over voormalig minister-president Dries van Agt door historicus Johan van Merriënboer, politicoloog Peter Bootsma en onderzoeker Peter van Griensven. Hierna volgt een uiteenzetting van alle uit de politiek gerelateerde krantenberichten over het Kroningsoproer. Deze literatuur en bronnen zullen nader worden toegelicht in het vervolg van deze inleiding. Vervolgens zullen deze reacties ingedeeld worden in verschillende categorieën om ze naderhand duidelijk te kunnen analyseren. Ten slotte zullen de gevallen van framing uit de politieke reacties worden besproken.

In navolging van hoofdstuk 2 zal hoofdstuk 3 op dezelfde wijze worden ingedeeld. Het voornaamste verschil zit in de beknopte bespreking van de Avondklokrellen. Zoals eerder genoemd bestaat er nog geen literatuur over deze ongeregelheden. Om deze reden wordt er bij de beschrijving van de Avondklokrellen een beroep gedaan op krantenartikelen, waarin de rellen worden beschreven. De politieke reacties op de onlusten zijn ook gebaseerd op bronnen over de Avondklokrellen. Vervolgens zullen deze bronnen ook worden geclassificeerd in dezelfde categorieën politieke reacties als in het voorafgaande hoofdstuk. Daarna volgt een beschrijving van de belangrijkste gevallen van framing uit de politieke reacties.

In hoofdstuk 4 zullen de bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken worden geanalyseerd. In deze analyse worden de eerder genoemde categorieën reacties en framing met elkaar vergeleken. De belangrijkste bevindingen zullen overzichtelijk worden weergegeven in dit hoofdstuk. Ten slotte zullen de antwoorden uit de deelvragen gebundeld worden

om een zo volledig mogelijk antwoord te formuleren op de hoofdvraag. Hier zal ik ook ingaan op mijn bevindingen en het verrichte onderzoek.

Literatuur

Dit onderzoek kon alleen tot stand komen dankzij de werken van onderstaande wetenschappers, die achtereenvolgens hebben bijgedragen aan de literatuur over het concept van geweld, framing en de geweldsconflicten in naoorlogs Nederland.

In hoofdstuk 1 baseer ik mijn bevindingen over geweld als fenomeen op basis van de werken van socioloog Sinisa Malesevic en antropologen Nancy Scheper-Hughes en Philippe Bourgois. Hun bevindingen waren essentieel voor de vraag wat geweld nu eigenlijk is. Om het geweld vervolgens toe te spitsen op de rellen werd gebruikgemaakt van de literatuur van sociologe Donatella Della Porta. Zodoende ontstond er een duidelijk beeld hoe grootschalige rellen zijn onder te verdelen als geweldsincident.

Vervolgens komen ook politicoloog Uri Rosenthal en historici Beatrice de Graaf en James C. Kennedy aan bod in hoofdstuk 1. Rosenthal schreef uitvoerig over naoorlogse geweldsconflicten in Nederland, waaronder de Nieuwmarktrellen, de treinkaping bij De Punt en de gijzeling van een basisschool in Bovensmilde. Daarmee was hij van groot belang voor het schetsen van een referentiekader van de turbulente jaren voorafgaand aan het Kroningsoproer. Daarnaast wordt Kennedy in hoofdstuk 1 en 2 aangehaald vanwege zijn werk over het naoorlogse Nederland. Ten slotte wordt De Graaf aangehaald vanwege haar bevindingen op het gebied van de ontwikkeling op het veiligheidsbeleid in Nederland. Dit was ook erg belangrijk, aangezien er in de laatste decennia geen vergelijkbare geweldsincidenten zijn geweest als de Avondklokrellen.

Zoals eerder vermeld is het Kroningsoproer in hoofdstuk 3 behandeld aan de hand van de literatuur van Duivenvoorden, Van Merriënboer, Bootsma en Van Griensven. Duivenvoorden beschreef de gebeurtenissen van het Kroningsoproer uitvoerig in zijn gelijknamige boek. Merriënboer, Bootsma en Van Griensven schreven een omvangrijke biografie over voormalig premier Van Agt. In dit werk kwamen de politieke reacties van Den Uyl en Van Agt uitgebreid aan bod bij onder andere het Kroningsoproer en de gijzelingen uit 1977.

Framing

Ten tijde van mijn onderzoek kwam ik erachter dat ik een schakel miste tussen de feitelijke geweldsincidenten en de reactie van de politici op deze gebeurtenissen. De missende schakel in dit geheel was framing. De reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen worden vormgegeven door framing. Framing is een belangrijk hulpmiddel bij de beoordeling van deze reacties, omdat de geformuleerde woordkeuzes veelzeggend zijn voor de tijdsgeest en extra informatie verschaffen over de beweegredenen van de verzender. Dit zal ten slotte ook verwerkt worden in de analyse. Daarnaast is framing al decennialang een effectief middel om een andere groep met tegengestelde belangen verdacht te maken of weg te zetten als vijand. In dit onderzoek was het dus absoluut noodzakelijk om framing als benadering toe te voegen aan dit onderzoek. Dit zal worden vormgegeven door de theorie in hoofdstuk van het concept framing te bespreken, waarna de toepassing zal volgen in hoofdstuk 2 en 3 op de politieke reacties op het geweld.

Om het abstracte concept framing te verduidelijken haalde ik in hoofdstuk 1 de sociologen Erving Goffmann, David A. Snow en Robert D. Benford aan. Zij schetsen een duidelijk beeld van het begrip framing, de werking en de implicaties van het concept. Daarnaast is er gekozen om het werk van historica Jolle Demmers over framing toe te voegen aan het geheel. Zij beschrijft effectief op welke manier framing is verbonden aan dominante machtsstructuren.

Bronnen

Dit onderzoek over de reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen wordt hoofdzakelijk ondersteund door bronnenmateriaal, omdat krantenartikelen zich uitstekend lenen om veel uiteenlopende politieke reacties te achterhalen. Om deze reden heb ik gekozen voor Delpher om de desbetreffende krantenartikelen over het Kroningsoproer te vinden. Voor diezelfde nieuwsberichten over de Avondklokrellen heb ik de archieven nageslagen van de kranten. De selectie kranten bestond uit grote landelijke kranten als De Volkskrant, De Telegraaf, Het Parool, Trouw, NRC Handelsblad, het Nederlands Dagblad en het Algemeen Dagblad. De artikelen werden

geselecteerd op basis van een dag voor de rellen tot tien dagen na de ongeregelheden.

Daarnaast is er met oog op het onderzoek voor gekozen om sommige krantenartikelen volledig buiten beschouwing te laten. Het hierbij voornamelijk om opiniestukken, inzendingen en achtergrondartikelen. Er waren teveel variabelen om deze artikelen te beoordelen. De opiniestukken en inzendingen waren te uiteenlopend en vaak ging er maar een fractie van de inhoud over de geweldsincidenten of de politieke reacties. De achtergrondartikelen daarentegen waren veelal onbruikbaar door de afwezigheid van politieke reacties. Om deze redenen heb ik dus besloten om me op nieuwsberichten te richten. Deze nieuwsberichten zijn vervolgens samengesteld op basis van de inhoudelijke politieke reacties en de geweldsincidenten.

Ten slotte is het belangrijk om te vermelden dat de buitentekstuele context van het Kroningsoproer mij onbekend is, aangezien ik dat niet heb meegemaakt. Hierdoor ben ik niet in staat om de reacties en stemming van de bevolking te omschrijven. Om deze reden heb ik ervoor gekozen om me volledig te richten op de politieke reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen.

Hoofdstuk 1: Wat houden geweld en framing in?

Geweld

Voor veel mensen is geweld een zo vanzelfsprekend concept dat het geen uitleg behoeft. Dat is een problematisch uitgangspunt in een onderzoek dat gericht is op de veranderde kijk op geweld door de jaren heen. Om antwoord te kunnen geven op die vraag moet eerst duidelijk zijn wat geweld nu inhoudt. De antropologen Scheper-Hughes en Philippe Bourgois stellen dat geweld een nagenoeg ongrijpbaar concept is dat zich niet makkelijk laat definiëren, aangezien het tegelijkertijd vernietigend en constructief, zichtbaar of onzichtbaar en rationeel of irrationeel kan zijn.³ De socioloog Sinisa Malesevic

³ Nancy Scheper-Hughes en Philippe Bourgois, 'Introduction: Making Sense of Violence', in: Nancy Scheper-Hughes en Philippe Bourgois (red.), *Violence in War and Peace: An Anthology* (Hoboken 2004) 1-32, aldaar 1.

stelt dat er zelfs helemaal geen universeel geaccepteerde criteria bestaan voor geweld.⁴

Desondanks zijn er veel ruime en enge definities van geweld te vinden. De enge definitie van geweld wordt gekenmerkt als een macht, zoals het toebrengen van lichamelijk letsel bij een ander. De ruime variant wordt gekenmerkt als een overtreding van een specifieke norm.⁵ Geweld in ruime zin kan bestaan uit emotioneel trauma, omissie of indirect totstandkomen als het gevolg van bestaande structuren, zoals kapitalisme. Vanzelfsprekend is een ruime definitie van geweld onbruikbaar in dit onderzoek dat gericht is op concreet geweld, zoals het geval is bij grootschalige rellen. Tegelijkertijd is een te nauwe definitie van geweld onwenselijk, omdat rellen zelden het product zijn van de wens om louter lichamelijk geweld toe te brengen aan een ander individu of groep.

Della Porta biedt uitkomst op dit vlak. Zij noemt de term collectief politiek geweld. Dit is een collectieve gewelddadige actie die erop is gericht om schade toe te brengen om politieke doeleinden te realiseren.⁶ Rellen zijn een klassiek voorbeeld van deze categorie.

Framing

Het classificeren van de Avondklokrellen en het kroningsoproer als collectief politiek geweld is aan te merken als framing. Socioloog Erving Goffman stelt dat framing een interpretatiemethode is waarmee personen gebeurtenissen kunnen waarnemen, identificeren en labelen.⁷ Sociologen David A. Snow en Robert D. Benford stellen op hun beurt dat framing een construct is van de werkelijkheid.⁸ Op deze manier worden gebeurtenissen waargenomen door een specifieke lens, die aansluit bij de persoonlijke levenssfeer van het individu. Er zitten echter wel grenzen aan deze subjectieve ordening van de wereld. Zo stelt historica Jolle Demmers dat we vrij zijn in de wijze waarop we

⁴ Sinisa Malesevic, *The Rise of Organised Brutality. A Historical Sociology of Violence* (Cambridge 2017) 10.

⁵ Vittorio Bufacchi, 'Two Concepts of Violence', *Political Studies Review* 3 (2005) 193-204, aldaar 196.

⁶ Donatella Della Porta, *Clandestine Political Violence* (Cambridge 2013) 19.

⁷ Erving Goffman, 'Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience', *Communication Research* 4 (1974) 4, 485-492, aldaar 21.

⁸ Robert D. Benford en David A. Snow, 'Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment', *Annual Review of Sociology* 26 (2000), 611-639, aldaar 614.

gebeurtenissen framen, maar dat deze keuzes beperkt zijn door de dominante structuren in onze maatschappij.⁹ Snow en Benford onderschrijven deze uitspraak door te stellen dat een frame of discours pas dominant kan worden als een grotere groep dit sentiment deelt.¹⁰

Een van de bekendste voorbeelden van framing in Nederland zijn de politionele acties in Indonesië. In dit conflict stierven meer dan 150.000 mensen, maar toch werd deze oorlog bewust niet als oorlog omschreven.¹¹

De Nieuwmarktrellen (1974-1975)

Om de politieke reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen grondig te kunnen duiden, is het noodzakelijk om de reacties op het geweld uit die desbetreffende periodes te contextualiseren. Dit zal ik toelichten aan de hand van het onderzoek 'Rampen, rellen, gijzelingen' van voormalig hoogleraar bestuurskunde en politicus Uri Rosenthal, waarin Rosenthal de besluitvorming van verschillende naoorlogse geweldsincidenten en rampen onderzoekt. Hieronder volgen de behandeling van de Nieuwmarktrellen, de treinkaping bij De Punt en de gijzeling van de basisschool in Bovensmilde.

Evenals het Kroningsoproer waren de Nieuwmarktrellen een groot conflict tussen de overheid en burgers. Het Amsterdamse college van B en W beriep zich op een principeakkoord uit 1968 om woningen te slopen voor de aanleg van een metrotunnel.¹² Dit slepende conflict werd gekenmerkt door hevige gevechten tussen de burgers en de politie. Volgens Rosenthal was er sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer zo fel gevochten tussen burgers en politie als bij de geweldsuitbarsting op Blauwe Maandag, zoals 24 maart 1974 later werd genoemd.¹³

In dit conflict werd er door beide kampen gretig gebruik gemaakt van framing om de andere partij te stigmatiseren. Het meest evidente voorbeeld hiervan komt uit een verklaring van PPR-wethouder Van Duyn. Hij stelde dat de Actiegroep Nieuwmarkt verantwoordelijk was voor een bomaanslag, die op het laatste moment was vrijdeld. Tijdens een bespreking voorafgaand aan deze

⁹ Jolle Demmers, *Theories of Violent Conflict* (London 2017) 74.

¹⁰ Benford en Snow, 'Frame Analysis', 614.

¹¹ James C. Kennedy, *Een beknopte geschiedenis van Nederland* (Amsterdam 2017) 328-330.

¹² Uri Rosenthal, *Rampen, rellen, gijzelingen. Crisisbesluitvorming in Nederland* (Amsterdam 1984) 191-192.

¹³ *Ibidem*, 224.

verklaring waren er al aanwijzingen dat de aanslag het werk was van een rechtse groepering. Desondanks schoof Van Duyn deze daad bij de linkse actiegroep in de schoenen. Daarnaast kregen de activisten het verwijt dat ze uit waren op de ondergang van de Nederlandse democratie.

In zijn analyse van het conflict stelt Rosenthal ten slotte dat de Nieuwmarktrellen voortdurend escaleerden vanwege het geschetste vriend-vijandbeeld. Deze stigmatisering en marginalisering van het andere kamp werd voortdurend door beide groepen in hun voordeel gebruikt.¹⁴ Kortom, framing was de katalysator van de Nieuwmarktrellen.

De treinkaping bij De Punt en de gijzeling van een basisschool in Bovensmilde (1977)

Op 23 mei 1977 werden er gelijktijdig een trein gekaapt bij De Punt en een basisschool in Bovensmilde gegijzeld door twee groepen Zuid-Molukkers. Beide gijzelingen werden tegelijkertijd beëindigd door een militaire interventie. De regering paste de Dutch Approach toe in dit conflict. Deze handelwijze wordt gekenmerkt door tijd te rekken en de eisen van de gijzelaars niet in te willigen in de hoop dat zij overgaan tot de vreedzame beëindiging van het conflict.¹⁵

Uiteindelijk bleek op 30 mei dat er geen uitweg uit de patstelling te realiseren. Vanaf dat moment werd er van militair ingrijpen gesproken. Zodoende namen scherpschutters de trein gericht onder vuur op 11 juni met als doel om de kapers van de gegijzelden te scheiden, waarna mariniers de trein ontzetten. Op datzelfde moment werd de basisschool in Bovensmilde door drie pantserwagens geramd. Hiermee werden beide gijzelingen effectief beëindigd. In totaal leidden deze interventies tot zes gedode kapers en twee gegijzelden bij De Punt, terwijl er geen slachtoffers vielen bij de ontzetting van de school.

De reacties vanuit de politiek op de afloop van de militaire interventie waren eensgezind. Demissionair premier Den Uyl verklaarde dat het een nederlaag was om de gijzeling met geweld te beëindigen, maar dat het tegelijkertijd noodzakelijk was. Van Agt voegde hieraan toe dat er geen andere manier was om het conflict te beëindigen en dat het zijn moeilijkste beslissing

¹⁴ Ibidem, 221-223.

¹⁵ Merriënboer, Van, Bootsma en Van Griensven, *Van Agt*, hoofdstuk 9.

was in zijn loopbaan in de politiek. Na verloop van tijd veranderde de zienswijze drastisch van Den Uyl, die het ingrijpen later zou omschrijven als een executie.¹⁶ Hij deed deze uitspraken wel als privépersoon in tegenstelling tot zijn andere uitspraken over dit conflict.

Ten slotte is het een onmogelijke opgave om de Avondklokrellen aan de hand van soortgelijke geweldsincidenten uit dezelfde periode in perspectief te plaatsen. Dat heeft met de decennialange afwezigheid van collectief politiek geweld te maken in Nederland. In deze tijdspanne zijn er weliswaar aanslagen, onlusten en vormen van structureel geweld gepleegd, maar dit zijn geweldsincidenten van een andere magnitude. Daar staat tegenover dat het veiligheidsbeleid in Nederland substantieel veranderde na de terroristische aanslag op het World Trade Center in New York en de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh. Sindsdien kwam er veel meer aandacht voor contraterrorisme, waarmee het zwaartepunt van het veiligheidsbeleid verschoof naar de preventie van geweld.¹⁷

Hoofdstuk 2: Het Kroningsoproer

Het Kroningsoproer op 30 april 1980 was de optelsom van alsmaar oplopende spanningen tussen de overheid en een deel van de Amsterdamse bevolking. De achterliggende oorzaak was een schrijnend tekort aan betaalbare huisvesting in de hoofdstad. Zodoende groeide de krakersbeweging in Amsterdam. De toenemende confrontaties tussen de krakers en de overheid zorgden er uiteindelijk voor dat het conflict kon escaleren tot het Kroningsoproer van 1980.¹⁸ In de aanloop naar deze rellen werd de leus 'geen woning, geen kroning' voor het eerst uitgesproken.¹⁹

Op de dag van de kroningsceremonie waren er strenge veiligheidsmaatregelen van kracht. Er werd ook veelvuldig gesproken over het inzetten van vuurwapens tegen de demonstranten. Uiteindelijk werd hiervan afgezien. Deze beslissing sloeg hoogstwaarschijnlijk alleen op de buitenring.

¹⁶ Merriënboer, Van, Bootsma en Van Griensven, *Van Agt*, hoofdstuk 9.

¹⁷ Beatrice de Graaf, 'Terrorism in the Netherlands. A history', in: Richard English (red.), *Cambridge History of Terrorism* (Cambridge 2020) 1-30, aldaar 22-30.

¹⁸ Kennedy, *Een beknopte geschiedenis*, 364.

¹⁹ Eric Duivenvoorden, *Het Kroningsoproer. 30 april 1980. Reconstructie van een historisch keerpunt* (Amsterdam 2005) 36-41.

Indien demonstranten er in slaagden om de Nieuwe Kerk binnen te dringen, zouden deze personen wel met geweervuur worden geconfronteerd.

Op 30 april 1980 ontstonden de eerste rellen vroeg op de dag in de Kinkerbuurt. Alternatieve jongeren en activisten gaven gehoor aan een oproep tot demonstreren van de geheimzinnige 'Autonomen'.²⁰ De opzweepende verslaggeving zorgde ervoor dat veel andere sympathisanten zich bij hen aansloten. Hierna waren de demonstranten van plan om naar de Dam te trekken. Bij de Blauwbrug werd hen de doorgang geblokkeerd door de ME. Hier ontstond een enorme geweldsuitbarsting, waarbij aan beide zijden vele gewonden vielen. Tegelijkertijd werd er hevig gevochten op het Muntplein, Rokin, de Damstraat en later op het Leidseplein. Van Agt relativeerde deze geweldsincidenten. Hij noemde het 'ruzies en relletjes'.²¹

De dag van de inhuldiging werd door de Kraakbeweging aangemerkt als een soort nationale feestdag voor de krakers, maar uiteindelijk werden er slechts drie panden gekraakt in Amsterdam.²² Daar stonden circa 200 gewonde politieagenten en 400 gewonde demonstranten tegenover. Aan het einde van de dag waren veel betrokkenen verbaasd dat er niemand om het leven was gekomen door al het geweld.²³

Reacties vanuit de politiek op het Kroningsoproer

De wijze waarop voornamelijk politici reageerden op het geweld van het Kroningsoproer zijn in vijf categorieën onder te verdelen. Allereerst werden de rellen door nagenoeg alle politici veroordeeld of distantieerden de volksvertegenwoordigers zich van het geweld. Hier vallen ook oproepen onder om de daders zwaar te bestraffen. Daarnaast werden media instanties, voornamelijk de VARA, STAD Radio Amsterdam (hierna: Radio STAD) en de NOS, selectieve en opruiende journalistiek verweten door veel politici. Deze politici beschouwden deze mediabedrijven als medeverantwoordelijk. De derde reactie op het geweld was een roep voor meer veiligheid en preventie. Verder waren er ook reacties voor de slachtoffers, zij het dat deze woorden slechts

²⁰ Annejet van der Zijl, *Een dag om nooit te vergeten. 30 april 1980 - de stad, de krakers en de koningin* (Amsterdam 2013) Kobo-uitgave, hoofdstuk 1.

²¹ Merriënboer, Van, Bootsma en Van Griensven, *Van Agt*, hoofdstuk 15.

²² 'Bij ongeregelheden in hoofdstad veel gewonden', *Trouw* (versie 01-05-1980), <https://leiden.courant.nu/issue/NLC/1980-05-01/edition/0/page/1> (06-03-2021).

²³ Merriënboer, Van, Bootsma en Van Griensven, *Van Agt*, hoofdstuk 15.

gericht zijn aan de gewonde politieagenten. Ten slotte betrapte ik een enkele politicus op een constructieve of empathische reactie, waarbij er gewezen werd op de rol die de overheid bij deze geweldsuitbarstingen speelde.

Op 1 mei 1980 werden de rellen door nagenoeg alle voornamelijk politici veroordeeld. Den Uyl noemde de rellen afschuwelijk, puur vandalisme en anti-democratisch. De rellen dienden volgens hem geen hoger doel. Ook stelde Den Uyl dat deze bewegingen hun kritiek constructief tegen het parlement en het koningshuis hadden moeten richten.²⁴ Wim Polak, toenmalig burgemeester van Amsterdam, meldde dat er geen politieagent te veel was ingezet bij de onregelmatigheden. Jan Terlouw vond de rellen vreselijk.²⁵ CDA-leider Ruud Lubbers sprak zijn afschuw uit over de oproer. Zijn partijgenoot De Gaay Fortman stelde zelfs dat de rellen zo hevig waren dat de politie vuurwapengeweld had mogen gebruiken. De senaat roemde het optreden van de politie, waarna er voor hen werd geapplaudisseerd.²⁶ Minister van Justitie, De Ruiters en minister van Binnenlandse Zaken Hans Wiegel meldden vaak in overeenstemming dat ze er alles aan zouden doen om de schuldigen voor de rellen te arresteren.²⁷ Ten slotte liet de regering per brief weten aan de Tweede Kamer dat alle doelstellingen voor de inhuldiging waren behaald, namelijk het feit dat de ceremonie ongestoord was verlopen en dat de politie geen schoten heeft gelost op de demonstranten.²⁸

Ed van Thijn, Tweede Kamerlid namens de PvdA, stelde dat Wiegel een doorslaggevende rol heeft gespeeld bij de geweldsuitbarsting door van studio van studio te gaan om te verkondigen dat het feest ten koste van alles moest doorgaan.²⁹ Wiegel daarentegen ging in de aanval tegen verschillende media instellingen, waarvan de VARA, Radio STAD en de NOS de voornaamste voorbeelden waren. Wiegel verklaarde dat de VARA en Radio STAD

²⁴ 'Rellen fel veroordeeld door politieke leiders', *Het Parool* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847171:mpeg21:a0151> (06-03-2021) en 'Korte reacties op de rellen en de inhuldiging', *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0066> (05-03-2021).

²⁵ 'Politici kraken optreden van relschoppers', *De Telegraaf* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200713:mpeg21:a0305> (07-03-2021).

²⁶ 'Senaat prijst rol politie op 30 april', *Het Parool* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847179:mpeg21:a0160> (08-03-2021).

²⁷ 'Filmbeelden fataal voor raddraaiers', *De Telegraaf* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200718:mpeg21:a0192> (07-03-2021).

²⁸ Duivenvoorden, *Het Kroningsoproer*, 161.

²⁹ 'Politiek' veroordeelt rellen in Amsterdam', *Nieuwsblad van het Noorden* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011018998:mpeg21:a0061> (08-03-2021).

medeverantwoordelijk waren voor de rellen. Daarnaast was hij kritisch op de NOS, omdat zij ervoor hadden gekozen om beelden van de rellen in de nieuwsreportages te monteren.³⁰ De VVD kondigde hierop een diepgaand onderzoek aan naar de motieven van de rellen en of de VARA en Radio STAD hier aan hadden bijgedragen.³¹

De Ruitersprak zich uit tegen het onderzoek van de VVD, omdat deze kwestie een afleiding zou zijn van de algemeen veroordeelde rellen.³² Den Uyl was van mening dat Wiegel de media niet moest intimideren. Volgens hem heeft alleen de rechter het recht om zich over dergelijke kwesties uit te spreken. Jan Terlouw meende dat de NOS juist had gehandeld, omdat het hun taak is als journalisten om het nieuws te brengen en niet om de monarchie te beschermen. Wel voegde hij hieraan toe dat Radio STAD en de VARA zich volgens hem schuldig hadden gemaakt aan opruiende journalistiek.³³ Wim Keja was eveneens verbolgen over de verslaggeving van de VARA en Radio STAD, maar meende dat de NOS nieuwswaardige beelden heeft uitgezonden en daarmee voor bewust heeft gekozen voor geen selectieve berichtgeving.³⁴ De Gaay Fortman noemde de VARA-uitzending een groot schandaal, waarbij er met vreugde werd meegedeeld als er een agent door een steen werd geraakt of van zijn paard viel.³⁵

Ondanks alle negatieve reacties sprak de NOS van geslaagde nieuwsreportages, waarbij de waarheid, en niet het sprookje, centraal stond.³⁶ Carel Enkelaar, Hoofd programmazaken van de NOS, sprak ook van een perfecte nieuwsuitzending, waarbij volledig objectief is gehandeld en geen sprake was van provocerende verslaggeving.³⁷

³⁰ 'Rellen fel veroordeeld door politieke leiders', *Het Parool* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847171:mpeg21:a0151> (03-03-2021).

³¹ 'Spoedig nota van Wiegel over rellen in hoofdstad', *Trouw* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825967:mpeg21:a0298> (06-03-2021).

³² Merriënboer, Van, Bootsma en Van Griensven, *Van Agt*, hoofdstuk 15.

³³ 'Den Uyl verwerpt kritiek minister Wiegel op omroep', *Algemeen Dagblad* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003017002:mpeg21:a00082> (06-03-2021).

³⁴ 'VVD: „Onderzoek de rol van radio bij rellen”', *De Telegraaf* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200714:mpeg21:p003> (09-03-2021).

³⁵ 'Senaat prijst rol politie op 30 april', *Het Parool* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847179:mpeg21:a0160> (08-03-2021).

³⁶ 'Klachten over rellen op NOS-tv', *Het Parool* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847171:mpeg21:a0147> (05-03-2021).

³⁷ Co Berkenbosch, 'Luisteraars boos over verslaggeving VARA-Radio-Stad', *De Telegraaf* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200713:mpeg21:a0090> (04-03-2021).

De derde reactie op het Kroningsoproer vanuit de politiek was een roep om meer veiligheid. Den Uyl was een van de eerste politici die ondanks zijn weerzin voor geweld voor zwaarder materiaal pleitte voor de politie. In navolging van de politie en de ME zou ook de Marechaussee zich beroepen op dit precedent.³⁸ De gehele uitrusting moest worden geïnnoveerd. Daarnaast zouden de voertuigen van de ME meer moeten kunnen weerstaan. Ook zouden de strategieën en tactieken worden herzien.³⁹ Daarnaast hebben de Ruiter en Wiegel gepleit om snelrecht toe te passen op de verdachten. Volgens de Ruiter zou een snelle berechting preventief werken en zou er hiermee een duidelijk signaal worden afgegeven richting de verdachten van de rellen.⁴⁰

Ook was er sprake van een subtiel, maar doorzichtig politiek signaal in de vorm van een charmeoffensief richting de (gewonde) agenten voor hun inzet. Dit is de vierde categorie politieke reacties op de rellen. Hiermee wordt indirect en impliciet benadrukt dat zij lichamelijk en geestelijk hebben moeten lijden voor het beschermen van Amsterdam en haar inwoners. Als gevolg hiervan worden tegenstanders van deze agenten effectief neergezet als de boosdoener. Het beste voorbeeld hiervan is de allereerste officiële taak van Beatrix als koningin, namelijk toen zij de gewonde politieagenten bezocht in het ziekenhuis om hen te bedanken voor hun inspanningen.⁴¹ De Staten-Generaal stuurden vervolgens bloemen naar de Amsterdamse politie als dankbewijs voor hun inzet tijdens de troonwisseling.⁴² In navolging van deze actie kwamen er

³⁸ 'Marechaussee gaat praten over betere uitrusting', *De Telegraaf* (versie 09-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200720:mpeg21:a0225> (08-03-2021).

³⁹ 'Ministers willen ME beter beveiligen', *De Volkskrant* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010879921:mpeg21:a0169> (06-03-2021).

⁴⁰ 'Ministers willen ME beter beveiligen', *De Volkskrant* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010879921:mpeg21:a0169> (06-03-2021) en 'Relzoekers snel voor de rechter', *NRC Handelsblad* (versie 03-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026695:mpeg21:a0014> (05-03-2021) en 'Snelrecht na rellen op koninginnedag', *Trouw* (versie 03-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0374> (06-03-2021) en 'Politiebonden met ministers in gesprek over rellen', *Nederlands Dagblad* (06-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573084:mpeg21:a0012> (06-03-2021). 'Ministers willen ME beter beveiligen', *De Volkskrant* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010879921:mpeg21:a0169> (06-03-2021).

⁴¹ 'Beatrix bij gewonde agenten', *De Telegraaf* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200714:mpeg21:p003> (06-03-2021).

⁴² 'Kamers sturen bloemen aan politie', *Trouw* (versie 03-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0373> (06-03-2021).

ook landelijke acties op gang om bloemen en fruitschalen naar gewonde ME'ers te sturen.⁴³

Ten slotte is er de constructieve of empathische reactie vanuit de politiek in relatie tot het Kroningsoproer. De Ruiters en Wiegels wilden dat de achtergronden van de rellen werden onderzocht omwille van het voortbestaan van de Nederlandse democratische rechtsstaat. PvdA-Kamerlid Vonk beschuldigde Wiegels op zijn beurt van eenzijdigheid, omdat de regering er geen prioriteit van had gemaakt om het falende jeugd- en welzijnsbeleid te verbeteren.⁴⁴ Jan Terlouw opperde dat een onderzoek naar sociaal-economische achtergronden van de rellen op zijn plek was.⁴⁵ Er waren ook vier linkse vrouwenorganisaties die de rellen veroordeelden, maar daarnaast de politie beschuldigden van uitlokking vanwege vermeend machtsvertoon. Deze organisaties waren de Rooie Vrouwen (PvdA), de Surinaamse vrouwenclub, de PSP-vrouwen en de PPR-vrouwen. Zij vreesden ook dat de reacties op het geweld ervoor zouden zorgen dat er in het vervolg met scherp op toekomstige demonstranten zou worden geschoten.⁴⁶

Framing zet de toon

Afgezien van de inhoudelijke reacties op het geweld hierboven is er ook de dimensie van framing in deze berichten. Door middel van de formulering, hyperbolen of juist door het gebruik van relativeringen worden boodschappen versterkt of afgezwakt. Framing heeft als gevolg dat er narratieven worden gecreëerd die tot de beïnvloeding van de ontvanger leiden. Dit kan grote gevolgen hebben voor hoe mensen gebeurtenissen zullen herinneren. Door te letten op deze formuleringen is het mogelijk om de zienswijze van een krant of politieke partij in perspectief te plaatsen. In zes van deze krantenartikelen werden de rellen bijvoorbeeld omschreven met als (straat)terreur.⁴⁷ Hier volgt

⁴³ 'Actie: bloemen en fruit voor ME'ers', *Het Parool* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD:010847172:mpeg21:a0151> (07-03-2021).

⁴⁴ 'Onderzoek rellen op dag inhuldiging', *Het Parool* (versie 08-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCD:010847180:mpeg21:a0190> (05-03-2021).

⁴⁵ 'GPV is verontwaardigd over aandacht NOS voor rellen', *Nederlands Dagblad* (versie 03-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573083:mpeg21:a0091> (08-03-2021).

⁴⁶ 'Justitie gaat rol VARA onderzoeken', *De Telegraaf* (versie 03-05-2021), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200715:mpeg21:a0717> (04-03-2021).

⁴⁷ 'Commentaren in de dagbladpers', *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0070> (07-03-2021) en Willem Breedveld, 'Wiegels en de raddraaiers', *Trouw* (versie 03-05-1980),

dus een overzicht van de vormen van framing uit de Nederlandse media met betrekking tot de rellen.

De Utrechtse burgemeester zei dat de rellen hem deden denken aan de straatbendes in het Duitse Rijk.⁴⁸ Ook werden de demonstranten uitgemaakt voor rapalje,⁴⁹rellenscheppers,⁵⁰ stenengooiers,⁵¹ relzoekers,⁵² raddraaiers⁵³ en tuig van de richel.⁵⁴ De rellen werden door nagenoeg alle landelijke media aangeduid als veldslagen⁵⁵, straatgevechten⁵⁶ of terreur.⁵⁷ De Telegraaf associeerde de rellen met extreem-linkse sentimenten, waarmee het leven van onschuldige Amsterdammers in gevaar werd gebracht.⁵⁸ Trouw vergeleek het geweld met een intergalactische invasie.⁵⁹ Een enkele krant meldde dat er

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0399> (03-03-2021) en Hans Goslinga, 'Het voorzetje van De Gaay Fortman sr.', *Trouw* (versie 08-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825972:mpeg21:a0271> (07-03-2021) 'Kraakbeweging gaat door met acties ondanks bedreigingen', *NRC Handelsblad* (versie 06-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026698:mpeg21:a0010> (07-03-2021).

⁴⁸ 'Politici kraken optreden van relschoppers', *De Telegraaf* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200713:mpeg21:a0305> (07-03-2021).

⁴⁹ 'NOS, VARA en Radio Stad fel geattaqueerd: Opbellers: 'Jullie ruien op', *Het Vrije Volk* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010960526:mpeg21:a0292> (03-03-2021).

⁵⁰ 'Ministers willen ME beter beveiligen', *De Volkskrant* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010879921:mpeg21:a0169> (06-03-2021).

⁵¹ Joop Spanjersberg, "De politie riep: Hee zak, je kan niet eens gooien", *Het Vrije Volk* (versie 10-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010960534:mpeg21:a0328> (08-03-2021).

⁵² 'Relzoekers snel voor de rechter', *NRC Handelsblad* (versie 03-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026695:mpeg21:a0014> (05-03-2021).

⁵³ Breedveld, 'Wiegel', <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0399> en 'Filmbeelden fataal voor raddraaiers', *De Telegraaf* (versie 07-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200718:mpeg21:a0192> (07-03-2021).

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ 'Politici kraken optreden van relschoppers', *De Telegraaf* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200713:mpeg21:a0305> (07-03-2021) en 'Veldslag gaat nog laat door. Politie in moeilijkheden bij straatgevechten', *De Volkskrant* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010879916:mpeg21:a0002> (06-03-2021).

⁵⁶ Goslinga, 'Het voorzetje', <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825972:mpeg21:a0271> en 'Blijde en droeve dingen', *Nederlands Dagblad* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573082:mpeg21:a0006> (05-03-2021).

⁵⁷ 'Commentaren in de dagbladpers', *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0070> (07-03-2021) en Goslinga, 'Het voorzetje', <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825972:mpeg21:a0271>.

⁵⁸ 'Commentaren in de dagbladpers', *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0070> (07-03-2021).

⁵⁹ Breedveld, 'Wiegel', <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0399>.

geplunderd werd tijdens de rellen.⁶⁰ Hans Wiegel kreeg het verwijt dat hij linkse politieke partijen framede door ze herhaaldelijk aan de rellen te linken.⁶¹

Een andere vorm van framing is de eenzijdige berichtgeving over de rellen door de media. Zo noemde ik eerder meerdere berichten waarin veel aandacht werd geschonken aan gewonde politieagenten. Er werden landelijke acties voor hen opgezet, ze werden bedolven onder complimenten van de Staten-Generaal en ze werden in het ziekenhuis bezocht door koningin Beatrix. De politieke implicaties en signalen uit deze uitingen zijn relatief subtiel, maar het is evident dat er een politiek signaal wordt verstuurd. Dat signaal houdt in dat de politieagenten aan de goede kant staan. Dit blijkt onder andere uit de vele krantenartikelen die gewijd zijn aan de ziekenhuisopname van een enkele motoragent⁶² of dat veel agenten van streek waren na de rellen.⁶³ Er zijn aan beide kanten vele honderden slachtoffers gevallen tijdens het Kroningsoproer. Uit bovenstaande voorbeelden is duidelijk geworden dat er veel aandacht was voor de gewonde politieagenten. Desondanks is er geen aandacht voor de slachtoffers aan de zijde van de demonstranten in de berichtgeving. Hieruit blijkt overduidelijk dat politici en media bevooroordeeld zijn en dus door een gekleurde lens het Kroningsoproer hebben geduid.

Hoofdstuk 3: De Avondklokrellen

Op 21 januari 2021 stemde een ruime meerderheid in de Tweede Kamer in met de invoering van een avondklok ter bestrijding van het coronavirus.. Twee dagen later, op 21 januari, zou de avondklok om 21:00 voor de eerste maal ingaan.⁶⁴ Die eerste avond werden er ongeveer 3600 mensen beboet voor het schenden van de avondklok. In Stein en Urk werd er door voornamelijk

⁶⁰ 'Straatoproer en plundering in Amsterdam', *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0001> (08-03-2021).

⁶¹ Bert Steinmetz, 'Wiegel en de 'linkse' rellen', *Het Parool* (versie 08-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847180:mpeg21:a0163> (08-03-2021) en 'Amsterdamse rellen hebben Wiegel in de kaart gespeeld', *Nederlands Dagblad* (versie 09-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573087:mpeg21:a0071> (05-03-2021).

⁶² 'Motoragent in allerijl opgenomen', *De Telegraaf* (versie 03-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200715:mpeg21:a0713> (06-03-2021).

⁶³ 'Onderzoek gestart: Veel agenten van streek na rellen', *Het Parool* (versie 10-05-1980), <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847182:mpeg21:p002> (06-03-2021).

⁶⁴ Petra de Koning en Pim van den Dool, 'Vol zelfvertrouwen vraagt Rutte de Kamer om steun avondklok - én krijgt die', *NRC Handelsblad* (versie 21-01-2021), <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/01/21/vol-zelfvertrouwen-vraagt-rutte-de-kamer-om-steun-avondklok-en-krijgt-die-a4028622> (18-03-2021).

jongeren de confrontatie gezocht met de politie.⁶⁵ Op Urk werd er een teststraat in brand gestoken. De beelden hiervan werden op social media gedeeld.⁶⁶ Tevens werd er een cameraploeg van de NOS aangevallen met pepperspray.⁶⁷

Op zondagmiddag ontstonden de eerste rellen in Eindhoven. Het Septemberplein werd door de ME ontruimd nadat een verboden demonstratie tegen de toenmalige coronamaatregelen escaleerde. Tijdens deze onlusten werden er messen naar de ME gegooid. Die avond keerden de jongeren terug om de winkels bij het station te vernielen en te plunderen.⁶⁸ Tegelijkertijd waren er zondagavond grootschalige rellen in Tilburg, Oosterhout, Roermond, Venlo, Breda, Helmond, Almelo, Enschede, Den Haag, Arnhem, en Apeldoorn. Deze rellen verliepen volgens hetzelfde patroon. Allereerst was er vaak al sprake van een vreedzaam protest of werd er op social media kanalen aangekondigd dat er rellen zouden gaan plaatsvinden. Vervolgens verzamelden grote groepen jongeren en relschoppers zich. Vaak werden de agenten bestookt met vuurwerk, maar meestal slaagden zij erin om de jongeren te verjagen.⁶⁹

Een dag later werden Geleen, Rotterdam, Zwolle, Amsterdam en Amersfoort door de Avondklokrellen geteisterd. Vanaf dinsdag 26 januari namen

⁶⁵ 'Eerste avondklok: meer dan 3600 boetes uitgedeeld en onrust op enkele plekken', *Trouw* (versie 24-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/eerste-avondklok-meer-dan-3600-boetes-uitgedeeld-en-onrust-op-enkele-plekken~b836cee3/> (16-03-2021).

⁶⁶ 'Jongeren in Urk en Stein keren zich tegen politie en avondklok', *De Volkskrant* (versie 24-01-2021), https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/jongeren-in-urk-en-stein-keren-zich-tegen-politie-en-avondklok~b2ef5e82/?utm_source=link&utm_medium=social&utm_campaign=shared_earned (19-03-2021).

⁶⁷ 'NOS-hoofdredacteur vol ongeloof na pepperspray-aanval: 'Alle grenzen te buiten'', *De Telegraaf* (versie 24-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/entertainment/825271709/nos-hoofdredacteur-vol-ongeloof-na-pepperspray-aanval-alle-grenzen-te-buiten> (15-03-2021).

⁶⁸ Orkun Akinci en Willem Schoonen, 'Het protest wordt overschreeuwd door doelloos geweld. 'Eindelijk weer iets waar ik adrenaline van krijg'', *Trouw* (versie 24-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/het-protest-wordt-overschreeuwd-door-doelloos-geweld-eindelijk-weer-iets-waar-ik-adrenaline-van-krijg~b95d92a0/> (12-03-2021) en Marcel Wiegman, 'Waar komt deze ongekeerde geweldsexplosie vandaan?', *Het Parool* (versie 25-01-2021), https://www.parool.nl/nederland/waar-komt-deze-ongekende-geweldsexplosie-vandaan~bdda0cc9/?utm_source=link&utm_medium=app&utm_campaign=shared%20content&utm_content=free (14-03-2021).

⁶⁹ Stefan Keukenkamp, 'Wie zijn de relschoppers en waarom liep het uitgerekend hier zo uit de hand?', *Trouw* (versie 25-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/wie-zijn-de-relschoppers-en-waarom-liep-het-uitgerekend-hier-zo-uit-de-hand~b81761fd/> (14-03-2021) en Stefan Keukenkamp, 'Een overzicht: op deze plekken sloeg afgelopen weekend de vlam in de pan', *Trouw* (versie 25-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/een-overzicht-op-deze-plekken-sloeg-afgelopen-weekend-de-vlam-in-de-pan~bc1c9ec6/> (14-03-2021).

de rellen af. De onlusten werden door de politiebond betiteld als de ergste rellen in 40 jaar tijd in Nederland.⁷⁰

Reacties vanuit de politiek op de Avondklokrellen

Net zoals bij de reacties op het Kroningsoproer geldt dat de reacties op de Avondklokrellen in duidelijke categorieën zijn onder te verdelen. Al is de categorie waarin de politici zich negatief over enkele media uitlieten, komen te vervallen. Allereerst zijn er de feitelijke reacties van de politici op de rellen zelf. In deze categorie wordt het geweld veroordeeld of de wens uitgesproken om de daders zwaar te bestraffen. Ten tweede is er de roep vanuit de politici en bestuurders om meer veiligheid en orde. Dit kan gaan om strengere maatregelen, preventie of de inzet van meer mankracht. Ten derde zijn er reacties vanuit de politiek en de media waarbij de slachtoffers van het geweld centraal staan. Hierbij gaat het vaak om steunbetuigingen voor gewonde politieagenten, maar sinds enkele jaren vallen aangevallen journalisten en hulpdiensten ook in deze categorie. De vierde categorie bestaat uit de constructieve en empathische reacties. Ten slotte is er tegenwoordig meer aandacht voor politiegeweld dan in de tijd van het Kroningsoproer. Deze reacties vanuit de politiek zullen aan bod komen in de vijfde categorie.

Minister-president Mark Rutte was een van de eersten op 25 januari die het geweld tijdens de Avondklokrellen veroordeelde. Hij vroeg zich af wat de relschoppers bezielde om zo te handelen en dat het geweld niets bijdraagt aan de vermeende vrijheidsstrijd van de demonstranten.⁷¹ VVD-fractieleider Klaas Dijkhoff omschreef de rellende protesteers als triest zootje en zei dat ze op moesten pleuren. Minister van Justitie Ferd Grapperhaus verkondigde dat de daders van de rellen heel zwaar gestraft zouden worden. CU-partijleider Gert-Jan Segers noemde de jongeren onverlaten en ophitsers die misplaatste vergelijkingen met de Tweede Wereldoorlog maken. GroenLinks-leider Jesse Klaver zei dat de rellen het gevolg waren van de fake news-perikelen van de

⁷⁰ 'Politiebond vreest dat rellen voorbode zijn van komende 'dagen of weken', *NOS Nieuws* (versie 24-01-2021), <https://nos.nl/nieuwsuur/collectie/13858/artikel/2365873-politiebond-vreest-dat-rellen-voorbode-zijn-van-komende-dagen-of-weken> (08-03-2021).

⁷¹ 'Rutte tegen familie relschoppers: 'Zorg ervoor dat dit stopt'', *Trouw* (versie 25-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/rutte-tegen-familie-relschoppers-zorg-ervoor-dat-dit-stopt~b2137a8f/> (18-03-2021).

PVV en FvD. Hij achtte het ook bewezen dat dit de oorzaak was van de geweldsuitbarsting op Urk. Klaver voegde eraan toe dat de uitlatingen van Geert Wilders onacceptabel, ondemocratisch en levensgevaarlijk waren. PVV-leider Wilders noemde Klaver op zijn beurt een 'extreemlinkse ophitser' en suggereerde dat het Klavers achterban was die in Schilderswijk aan het rellen was geslagen. Voorts zei Wilders dat het demonstreren tegen de avondklok goed is, maar hij veroordeelde al het geweld. De daders moesten volgens hem zwaar aangepakt worden. FvD-voorman Thierry Baudet veroordeelde de rellen en plunderingen uiteindelijk ook. Wel voegde hij eraan toe dat de coronamaatregelen onacceptabel zijn.⁷²

Uiteindelijk veroordeelde de Tweede Kamer de Avondklokrellen unaniem. Tweede Kamervoorzitter Arib stelde dat geweld geen middel is om jezelf te uiten. Grapperhaus vroeg de Kamer om hem uit te leggen wat de de plunderingen met corona hebben te maken. Baudet werd opruiing verweten door Segers, omdat eerstgenoemde het woord 'verzet' had uitgesproken in relatie tot de avondklok.⁷³ Rutte verweet derellende jongeren 'crimineel gedrag'. Ook was hij niet geïnteresseerd in diepe sociologische oorzaken.⁷⁴ Wopke Hoekstra maakte de relschoppers uit voor een groepje idioten.⁷⁵

De tweede reactie op de Avondklokrellen was een roep om meer veiligheid en orde. Net zoals bij het Kroningsoproer werd er veel gebruikgemaakt van de mogelijkheid om verdachten middels het snelrecht te berechten. De straffen die vervolgens aan de schuldigen waren opgelegd waren ook aanzienlijk hoger dan doorgaans het geval is bij soortgelijke vergrijpen. Op deze manier hoopt Minister Grapperhaus een krachtig voorbeeld te stellen aan

⁷² 'Geschokte reacties uit Kamer over beelden relschoppers', *Trouw* (versie 24-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/geschokte-reacties-uit-kamer-over-beelden-relschoppers~bf79de3e/> (15-03-2021).

⁷³ Niels Markus, 'Tweede Kamer veroordeelt 'on-Nederlandse' rellen: 'Mijn bloed kookt als ik dit zie', *Trouw* (versie 26-01-2021), <https://www.trouw.nl/politiek/tweede-kamer-veroordeelt-on-nederlandse-rellen-mijn-bloed-kookt-als-ik-dit-zie~b15521951/> (12-03-2021).

⁷⁴ 'Rutte bezoekt Schilderswijk: 'Ik ga niet zoeken naar sociologische oorzaken'', *NOS Nieuws* (versie 26-01-2021), <https://nos.nl/video/2366092-rutte-bezoekt-schilderswijk-ik-ga-niet-zoeken-naar-sociologische-orzaken.html> (18-03-2021).

⁷⁵ 'Niet capituleren voor een paar idioten', *De Telegraaf* (versie 26-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1961368989/niet-capituleren-voor-een-paar-idioten> (14-03-2021).

de rellende demonstranten.⁷⁶ Dit gold ook de jongeren die in het hele land werden opgepakt wegens het verspreiden van opruiende boodschappen op social media. Zij werden ook via het snelrecht berecht.⁷⁷

Wilders vroeg om de inzet van het leger om de rellen te bestrijden. Volgens hem waren de politie en de ME niet opgewassen tegen de rellen, wat vervolgens door Grapperhaus werd weersproken. Het leger verklaarde ook dat zij niet gespecialiseerd zijn in het de-escalerend optreden. Daarom was dus het ook verrassend dat de harde kernen van voetbalclubs de ME wel assisteerden tijdens de rellen.⁷⁸ Daarnaast werd ook besloten dat zwaardere wapens voor de ME, zoals rubberen kogels en stunbags onwenselijk waren, omdat mensen er permanente schade aan over kunnen houden.⁷⁹

Om verdere escalatie van de rellen te voorkomen heeft Femke Halsema, burgemeester van Amsterdam, het Museumplein preventief afgesloten.⁸⁰ Op deze manier wordt gehoopt toekomstige geweldsconflicten te voorkomen. Tegelijkertijd worden de verdachte relschoppers op enorme schermen afgebeeld in de hoop dat de verdachten zich zullen melden op het politiebureau.⁸¹ Daarnaast werden er ook verregaande maatregelen ingezet om verdachten van plunderingen en rellen op te sporen. Het OM heeft besloten

⁷⁶ Isabel Baneke, 'Veroordeelde relschopper wist niet eens dat er een demonstratie was', *Trouw* (versie 27-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/veroordeelde-relschopper-wist-niet-eens-dat-er-een-demonstratie-was~b658c59f/> (15-03-2021).

⁷⁷ Judith Harmsen, 'Woorden doen ertoe. Zeker als ze van de burgemeester komen', *Trouw* (versie 30 januari 2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/woorden-doen-ertoe-zeker-als-ze-van-de-burgemeester-komen~b80b56d3/> (16-03-2021).

⁷⁸ 'Voetbalsupporters werpen zich op als hoeders van 'hun' stad', *De Volkskrant* (versie 26-01-2021), <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/voetbalsupporters-werpen-zich-op-als-hoeders-van-hun-stad~b61c1d58/> (17-03-2021).

⁷⁹ Niels Kalkman en Marcel Vink, 'Roep om leger overdreven, de ME kan dit prima aan', *De Telegraaf* (versie 26-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/587595706/roep-om-leger-overdreven-de-me-kan-dit-prima-aan> (17-03-2021).

⁸⁰ 'Halsema: 'We willen niet dat groepen relschoppers zich door de stad verspreiden'', *Het Parool* (versie 25-01-2021), <https://www.parool.nl/amsterdam/halsema-we-willen-niet-dat-groepen-relschoppers-zich-door-de-stad-verspreiden~bdb882b7/> (14-03-2021).

⁸¹ Eva de Graaff, 'Op de valreep meldt relschopper (17) zich bij de politie: eerste foto's op grote schermen te zien', *Algemeen Dagblad* (versie 22-02-2021), <https://www.ad.nl/rotterdam/op-de-valreep-meldt-relschopper-17-zich-bij-de-politie-eerste-fotos-op-grote-schermen-te-zien~ab740017/> (18-03-2021).

dure voertuigen van verdachten te vorderen als zij worden verdacht van een geweldsdelict met verzwarende omstandigheden.⁸²

Vervolgens bestaat de derde categorie reacties op de Avondklokrellen uit pleidooien om krachtiger op te treden tegen slachtoffers van de onlusten. Het gaat hier veelal om gedupeerde ondernemers, hulpdiensten en journalisten. PvdA-lijsttrekker Lillianne Ploumen veroordeelde het geweld en riep op deze mensen gewoon hun werk te laten doen.⁸³ Marcel Gelauff, de hoofdredacteur van NOS Nieuws, sprak zijn verbazing uit over het feit dat journalisten blijkbaar steeds vaker beveiligd moeten worden als zij hun baan beoefenen.⁸⁴ Tamara van Ark, minister van Medische Zorg, gebruikte vergelijkbare woorden door te stellen dat het enorm triest was dat veel ziekenhuizen extra beveiliging nodig hebben ten tijde van een pandemie.⁸⁵ Minister van Financiën Wopke Hoekstra kondigde aan gedupeerde ondernemers te compenseren door de volledige schade te verhalen op de daders.⁸⁶

Ten slotte resteert de vierde categorie, namelijk de constructieve en empathische reacties vanuit de politiek op de ongeregelheden. SGP-leider Kees van der Staaij had van tevoren zijn twijfels uitgesproken over de avondklok. Hij vond het een onzekere maatregel, waarbij zijn partij al eerder bedenkingen had geplaast.⁸⁷ De Nijmeegse burgemeester Hubert bruls stelde

⁸² Diede Hoekstra, 'Harde aanpak moet nieuwe rellen voorkomen: 'Als je een dure auto vordert, raak je ze wel', *Algemeen Dagblad* (versie 29-01-2021), <https://www.ad.nl/binnenland/harde-aanpak-moet-nieuwe-rellen-voorkomen-als-je-een-dure-aut-o-vordert-raak-je-ze-wel~aff6a736/> (19-03-2021) en Noor Zwolsman, 'OM legt beslag op bankrekeningen en auto's van verdachten Brabantse rellen', *NRC Handelsblad* (versie 27-01-2021), <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/01/27/om-legt-beslag-op-bankrekeningen-en-autos-van-verdachten-brabantse-rellen-a4029432> (14-03-2021).

⁸³ 'Geschokte reacties uit Kamer over beelden relschoppers', *Trouw* (versie 24-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/geschokte-reacties-uit-kamer-over-beelden-relschoppers~bf79de3e/> (15-03-2021).

⁸⁴ 'NOS-hoofdredacteur vol ongeloof na pepperspray-aanval: 'Alle grenzen te buiten'', *De Telegraaf* (versie 24-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/entertainment/825271709/nos-hoofdredacteur-vol-ongeloof-na-pepperspray-aanval-alle-grenzen-te-buiten> (15-03-2021).

⁸⁵ 'Van Ark: veel ziekenhuizen hebben beveiliging nodig', *De Telegraaf* (versie 25-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/video/523631618/grapperhaus-witheet-schadeclaim-komt-eraan> (16-03-2021).

⁸⁶ 'Hoekstra: schade door relschoppers wordt volledig opgevangen', *Algemeen Dagblad* (versie 27-01-2021), <https://www.ad.nl/politiek/hoekstra-schade-door-relschoppers-wordt-volledig-opgevangen~a9d1bc85/> (18-03-2021).

⁸⁷ Koen Nederhof, 'Al 1400 relschoppers avondklok aangehouden: dagelijks 50-100 erbij', *De Telegraaf* (versie 4 februari 2021) <https://www.telegraaf.nl/nieuws/519114113/al-1400-relschoppers-avondklok-aangehouden-dagelijks-50-100-erbij> (25 februari 2021).

diepgaande onderzoeken voor hoe het zo kon zijn dat de verboden demonstraties uit zouden monden in grootschalige rellen.⁸⁸

Framing van de Avondklokrellen

De Avondklokrellen werden beschreven als een ordeloze chaos, een oorlogszone⁸⁹ en terreur.⁹⁰ Daarnaast werden de relende demonstranten betiteld als reljeugd,⁹¹ virustwijfelaars, vuurwerkfanaten, pro-Zwarte Pietactivisten,⁹² extreemrechts,⁹³ idioten⁹⁴ en vooral wappies.⁹⁵ Zij werden niet alleen in de media afgeschilderd in de media. De volksvertegenwoordigers distantieerden zichzelf van de relende demonstranten, zowel formeel als inhoudelijk. Zo stelde premier Rutte dat 99 procent van de gehele bevolking achter de coronamaatregelen van zijn kabinet staat. Wilders stelde dat de rellen uit zouden monden in een halve burgeroorlog. Volgens hem hadden de meeste

⁸⁸ 'Rellen en vernielingen in flink aantal steden: wie komen er op af?', *De Telegraaf* (versie 25-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/371260425/rellen-en-vernielingen-in-flink-aantal-steden-wie-komen-er-op-af> (15-03-2021).

⁸⁹ Edwin Timmer en Arianne Mantel, 'Wat bezielt de reljeugd van Urk?', *De Telegraaf* (versie 25-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/137231133/wat-bezielt-de-reljeugd-van-urk> (18-03-2021).

⁹⁰ Hans Biesheuvel, 'Hulp nodig voor opnieuw getroffen ondernemers', *De Telegraaf* (versie 27-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/financieel/1686646707/hulp-nodig-voor-opnieuw-getroffen-ondernemers> (17-03-2021).

⁹¹ Edwin Timmer en Arianne Mantel, 'Wat bezielt de reljeugd van Urk?', *De Telegraaf* (versie 25-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/137231133/wat-bezielt-de-reljeugd-van-urk> (18-03-2021).

⁹² Marcel Wiegman, 'Rellen van protestcoalitie zijn schreeuw van machteloosheid', *Het Parool* (versie 30-01-2021), <https://www.parool.nl/nederland/rellen-van-protestcoalitie-zijn-schreeuw-van-machteloosheid~bc9bdce4/> (20-03-2021).

⁹³ Koen Nederhof, 'Al 1400 relschoppers avondklok aangehouden: dagelijks 50-100 erbij', *De Telegraaf* (versie 4 februari 2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/519114113/al-1400-relschoppers-avondklok-aangehouden-dagelijks-50-100-erbij> (25 februari 2021).

⁹⁴ 'Niet capituleren voor een paar idioten', *De Telegraaf* (versie 26-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1961368989/niet-capituleren-voor-een-paar-idioten> (14-03-2021).

⁹⁵ Diede Hoekstra, 'Harde aanpak moet nieuwe rellen voorkomen: 'Als je een dure auto vordert, raak je ze wel'', *Algemeen Dagblad* (versie 29-01-2021), <https://www.ad.nl/binnenland/harde-aanpak-moet-nieuwe-rellen-voorkomen-als-je-een-dure-auto-vordert-raak-je-ze-wel~aff6a736/> (19-03-2021) en Wierd Duk, 'Zij demonstreerden op het Museumplein: Wij zijn geen corona-wappies', *De Telegraaf* (versie 28-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1844350806/zij-demonstreerden-op-het-museumplein-wij-zijn-geen-corona-wappies> (16-03-2021).

rellende jongeren immers een migratieachtergrond. Klaas Dijkhoff maakte de rellende jongeren uit voor hordes losgeslagen tuig.⁹⁶

De Rotterdamse burgemeester Ahmed Aboutaleb vroeg de relschoppers of de gestolen goederen naast hun bed hen een goed gevoel hadden gegeven.⁹⁷ John Jorritsma had ook geen goed woord over voor de relschoppers en noemde hen schuim van de aarde. Ook kwam er een burgeroorlog aan volgens hem.⁹⁸ Wilders wilde het leger inzetten vanwege die vermeende burgeroorlog.⁹⁹

Een andere vorm van framing kwam rechtstreeks uit de berichtgeving over de rellen. Er was een foto gemaakt van een relschopper die een karateschop uitdeelde aan een ME'er. Vanuit de camerahoek was het niet goed zichtbaar dat de ME'er de trap opving op zijn schild en er geen letsel aan heeft overgehouden. Dat feit werd echter pas genoemd in de vijfde alinea van het desbetreffende artikel.¹⁰⁰ In drie andere artikelen over deze kwestie werd er zelfs helemaal geen melding van gemaakt, maar er wordt wel gesuggereerd dat de ME'er in zijn gezicht is geraakt.¹⁰¹ De feitelijke toedracht doet ertoe bij de

⁹⁶ 'Geschokte reacties uit Kamer over beelden relschoppers', *Trouw* (versie 24-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/geschokte-reacties-uit-kamer-over-beelden-relschoppers~bf79de3e/> (15-03-2021) en 'Rutte tegen familie relschoppers: 'Zorg ervoor dat dit stopt'', *Trouw* (versie 25-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/rutte-tegen-familie-relschoppers-zorg-ervoor-dat-dit-stopt~b2137a8f/> (18-03-2021) en Niels Markus, 'Tweede Kamer veroordeelt 'on-Nederlandse' rellen: 'Mijn bloed kookt als ik dit zie'', *Trouw* (versie 26-01-2021), <https://www.trouw.nl/politiek/tweede-kamer-veroordeelt-on-nederlandse-rellen-mijn-bloed-kookt-als-ik-dit-zie~b15521951/> (12-03-2021).

⁹⁷ 'Aboutaleb tegen Rotterdamse relschoppers: 'Voel je je goed met die tas gestolen spullen naast je bed?', *Trouw* (versie 26-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/aboutaleb-tegen-rotterdamse-relschoppers-voel-je-je-goed-met-die-tas-gestolen-spullen-naast-je-bed~b1cb76a4/> (16-03-2021).

⁹⁸ Johan van Heerde en Joris Belgers, 'Na de zware rellen van het weekend gaat het maandag weer fout', *Trouw* (versie 26-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/na-de-zwaren-rellen-van-het-weekend-gaat-het-maandag-weer-fout~b73e9c3d/> (13-03-2021)

⁹⁹ 'Grapperhaus start fonds voor getroffen winkeliers, Wilders staat alleen in motie voor leger op straat', *Trouw* (versie 27-01-2021), <https://www.trouw.nl/politiek/grapperhaus-start-fonds-voor-getroffen-winkeliers-wilders-staat-alle-en-in-motie-voor-leger-op-straat~b820ceb4/> (15-03-2021).

¹⁰⁰ Isabel Baneke, 'Taakstraf voor 36-jarige man die karatetrap uitdeelde aan ME'er', *Trouw* (versie 29-01-2021), <https://www.trouw.nl/binnenland/taakstraf-voor-36-jarige-man-die-karatetrap-uitdeelde-aan-me-er~b80224cc/> (18-03-2021).

¹⁰¹ Laura Obdeijn, 'ME-trapper' Museumplein krijgt voorwaardelijke celstraf en werkstraf', *Het Parool* (versie 29-01-2021), <https://www.parool.nl/amsterdam/me-trapper-museumplein-krijgt-voorwaardelijke-celstraf-en-werkstraf~bfbecaa1/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F> (18-03-2021) en Victor Schildkamp, 'Man van 'beroemde' karatetrap tegen ME hoort drie maanden cel eisen, maar

berichtgeving over het nieuws. Zo is het bijvoorbeeld duidelijk dat de verdachte zich schuldig maakte aan een strafbaar feit. Dit doet niets af aan de intentie van de persoon, maar dit is wel relevant voor de beeldvorming. Dit is een overduidelijke vorm van framing vanuit de media, omdat er sprake is van desinformatie.

Hoofdstuk 4: Analyse

Analyse politieke reacties

In hoofdstuk 2 en 3 is te lezen hoe er vanuit de politiek werd gereageerd op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen. Hieruit blijkt dat er veel overeenkomsten en verschillen zitten in de manier waarop het geweld is ervaren. Dit zal achtereenvolgens per categorie reacties besproken worden.

Allereerst blijkt dat de initiële reacties van de volksvertegenwoordigers nagenoeg met elkaar overeenkomen. Zowel in 1980 als in 2021 veroordeelden de politici de rellen en werd er een oproep gedaan om de schuldigen zwaar te bestraffen. Het enige verschil in de veroordeling van het geweld is het feit dat de politici bij de Avondklokrellen minder eensgezind waren dan hun voorgangers ten tijde van het Kroningsoproer. Wiegel maakte destijds gebruik vaardig gebruik van de mogelijkheid om linkse politieke partijen aan de overwegend linkse krakersbeweging te linken, maar dit werd relatief subtiel gedaan. In de nasleep van de Avondklokrellen was er geen sprake van enige subtiliteit. Zo veroordeelde Thierry Baudet het geweld, maar riep hij ook op tot verzet en noemde hij de coronamaatregelen onacceptabel. Ook namen politici als Jesse Klaver, Geert Wilders en Gert-Jan Segers elkaar de maat. Dit was vier decennia eerder minder vaak het geval bij de toenmalige politici. Dit zou het gevolg kunnen zijn van een toegenomen politieke verdeeldheid. In ieder geval valt hieruit te concluderen dat de wijze waarop politici op collectief politiek geweld reageren de afgelopen 40 jaar nauwelijks is veranderd.

krijgt 120 uur werkstraf', *Algemeen Dagblad* (versie 29-01-2021), <https://www.ad.nl/binnenland/man-van-beroemde-karatetrapp-tegen-me-hoort-drie-maanden-cel-eisen-maar-krijgt-120-uur-werkstraf~abb60527/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2E> (18-03-2021) en Mick van Wely, 'ME-trapper' Museumplein gepakt', *De Telegraaf* (versie 29-01-2021), <https://www.telegraaf.nl/nieuws/84312335/me-trapper-museumplein-gepakt> (18-03-2021).

In tegenstelling tot de vorige categorie is er veel veranderd op relationeel vlak tussen de politiek en de media. Ten tijde van de treinkaping bij De Punt en vooral bij het Kroningsoproer kregen de media veelvuldig te maken met woedende politici, die kritiek hadden op de berichtgeving van de geweldsincidenten. Zo leidde de verslaggeving van de VARA, Radio STAD en de NOS tot felle kritiek en zelfs officiële onderzoeken naar de totstandkoming van de berichtgeving. Dit zou ondenkbaar zijn geweest in de nasleep van de Avondklokrellen. Ook zouden huidige ministers zich niet meer branden aan de inhoudelijke programmering van de NOS, zoals Wiegel destijds deed. Om deze redenen ontbreekt deze categorie reactie vanuit de politiek op de media volkomen.

Op het gebied van veiligheid en preventie liepen de politieke reacties uit 1980 en 2021 ook sterk uiteen. In beide periodes werd weliswaar gebruikgemaakt van snelrecht om de verdachten zo spoedig mogelijk te berechten, maar dat is een van de weinige overeenkomsten in de politieke reacties. Zo eisten politici betere wapenuitrustingen, beschermende kleding, voertuigen en andere materialen voor de ME in de nasleep van de rellen. Ruim veertig jaar later stelde Geert Wilders voor om de politie en ME in de rellen bij te laten staan door het leger. Deze oproep werd door alle andere politieke partijen en zelfs de legertop weggewuifd. Zelfs de roep om zwaarder materieel, zoals rubberen kogels en stunbags, werd resoluut afgewezen vanwege het risico op permanent letsel. Dat is een enorm verschil ten opzichte van de besprekingen over vuurwapengebruik in 1980. Uiteindelijk werd er besloten dat vuurwapengebruik niet was toegestaan, maar in hoofdstuk 2 werd duidelijk dat vuurwapengebruik niet zou worden geschuwd als de demonstranten de binnenring zouden weten te bereiken.

Hieruit blijkt dus dat het veiligheidsbeleid ten tijde van het Kroningsoproer voornamelijk was gericht op het bestrijden van de onlusten, waarbij er hard werd opgetreden tegen de relschoppers. Dit blijkt ook uit de brief van de regering aan de Tweede Kamer, waarin gesteld werd dat alle doelstellingen voor de kroningsceremonie waren behaald. Tijdens de rellen vielen er circa 600 gewonden, waaruit valt te concluderen dat het voorkomen van slachtoffers duidelijk geen prioriteit was. Het geringe aantal slachtoffers in de nasleep van de Avondklokrellen is te danken aan het de-escalerende

optreden van de politie. Dit geeft de ontwikkeling van de veranderde opvattingen ten opzichte van geweld in conflictsituaties in Nederland duidelijk weer.

Vervolgens zijn er ook grote verschillen aan te wijzen in de vierde categorie politieke reacties op geweld. In 1980 was er vanuit de politiek veel aandacht voor alle gewonde politieagenten. Koningin Beatrix bezocht de gewonde agenten en ME'ers de dag na haar kroning in het ziekenhuis. Ruim vier decennia later werd de inzet van de politie ook geprezen, zij het op een ingetogen wijze. Dat is ook niet zo verrassend, aangezien er significant minder gewonden vielen te betreuren bij de Avondklokrellen.

Daar staat tegenover dat er in de nasleep van de Avondklokrellen aanzienlijk meer politieke reacties en steunbetuigingen werden geuit aan de journalistiek en hulpdiensten. Politici spraken zich fel uit tegen deze geweldsincidenten. Deze ontwikkelingen zijn nieuw, aangezien journalisten en hulpdiensten ten tijde van het Kroningsoproer nauwelijks fysiek werden belaagd.

Zowel bij het Kroningsoproer als bij de Avondklokrellen bestond slechts een klein deel van de reacties uit constructieve of empathische boodschappen vanuit de politiek. Dat is de eerste overeenkomst in deze laatste categorie politieke reacties. Beide regeringen spraken zich uit tegen het geweld, maar er was weinig sprake van introspectie. Ook was er nauwelijks interesse naar de herkomst of sociaal-economische achtergronden van het geweld. Zo zei Mark Rutte bijvoorbeeld niet geïnteresseerd te zijn in sociologische oorzaken. Hierop waren ook enkele uitzonderingen, zoals Jan Terlouw in 1980 en Kees van der Staaij in 2021.

Een andere belangrijke overeenkomst op dit gebied is de constatering dat overheidsgeweld een blinde vlek is voor de politiek. Met de komst van social media is er meer aandacht voor overheidsgeweld, maar dit vertaalt zich niet in meer artikelen vanuit de media over dit fenomeen. Het is overduidelijk dat de politie dient op te treden bij gewelddadige rellen van deze magnitude, maar er was nauwelijks aandacht voor gewelddadige excessen. Op social media verschenen veel audiovisuele beelden van controversiële handelingen, zoals een ogenschijnlijk weerloze vrouw die een schedelbreuk opliep nadat ze door

een waterkanon was geraakt.¹⁰² Er was grote verdeeldheid over deze kwestie¹⁰³ en soortgelijke incidenten, maar zoals gezegd was er nauwelijks aandacht voor vanuit de politiek en de media.

Analyse framing

Ten slotte zijn er de nodige verschillen op het gebied van framing, maar is er ook het nodige hetzelfde gebeven. Dit blijkt alleen al uit het taalgebruik in de reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen. In beide gevallen werd er veelvuldig gekozen voor formuleringen als tuig, raddraaiers, idioten, veldslagen of straatgevechten en terreur, al werden deze termen vaker in 1980 uitgesproken. In de nasleep van het Kroningsoproer werden de relschoppers vergeleken met straatbendes uit Nazi-Duitsland of werden zij uitgemaakt voor schorriemorrie en rapalje. Deze laatstgenoemde termen zijn uit de mode geraakt en zijn in 2021 vervangen door kleurrijke termen als reljeugd, vuurwerkfanaten, virustwijfelaars, maar vooral wappies. Ten slotte werd er in deze periode ook vaker gesproken van mogelijke burgeroorlogen of oorlogszones, terwijl de intenties van Nederlanders met een migratieachtergrond ook in twijfel werden getrokken.

Daarnaast werden de rellende demonstranten bij beide geweldsuitbarstingen ten onrechte bestempeld als een homogene groep door zowel politici als de media. In hoofdstuk 2 en 3 bleek dat de relschoppers bestonden uit diverse groeperingen met afwijkende motiveringen. Het framen van de relschoppers als een homogene partij is niet zo vergezocht, aangezien deze groepen samenkomen, rebelleren en vernielingen aanrichten. Desondanks zijn er ook demonstranten met vreedzame intenties die voor het gemak onder dezelfde groep worden geschaard. De berichtgeving over de rellende demonstranten is ook erg eenzijdig en negatief. Het schetsen van een dergelijk vriend-vijandbeeld zorgt voor stigmatisering en verdeeldheid.

¹⁰² Diede Hoekstra, 'Denisa kreeg een voltreffer van het waterkanon: schedelbreuk en 18 hechtingen', *Algemeen Dagblad* (versie 25-01-2021), <https://www.ad.nl/binnenland/denisa-kreeg-een-voltreffer-van-het-waterkanon-schedelbreuk-en-18-hechtingen~ab5a4afe/> (19-03-2021).

¹⁰³ 'Eindhoven schrijft brief aan vrouw die in gezicht werd geraakt door waerkanon: 'Jij overtrad de wet', *Eindhovens Dagblad* (versie 25-01-2021), <https://www.ed.nl/eindhoven/eindhovense-schrijft-brief-aan-vrouw-die-in-gezicht-werd-geraakt-d-oor-waterkanon-jij-overtrad-de-wet~a7f386b3/> (19-03-2021).

Ten slotte viel het op dat geweldsincidenten zich lenen voor hyperbolen. De rellen werden vaak sensationeel beschreven. Zo noemde ik al eerder het voorbeeld van de karatetrap bij de Avondklokrellen. De beelden en de beschrijvingen zijn spectaculair, maar de actie werd eenvoudig geblokkeerd en had dus geen effect. Het incident is niet te verdedigen, maar dat geldt ook voor het verspreiden van desinformatie. Het zou weinig moeite hebben gekost om meer duidelijkheid te scheppen en daarmee de berichtgeving te ontdoen van dergelijke frames.

Op basis van deze constatering concludeer ik dat de formuleringen op het gebied van framing tijdgebonden zijn, maar de methode grotendeels ongewijzigd is gebleven bij de reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen.

Conclusie

Voorafgaand aan het onderzoek heb ik me vergist in de omvang van mijn onderzoeksvraag. Aanvankelijk richtte ik me namelijk ook op de reacties vanuit de media en de bevolking. Dit bleek onhaalbaar toen ik framing aan het onderzoek toevoegde. Om die reden heb ik me voornamelijk gericht op de politieke reacties op geweld en de framing daarvan. Zelfs toen heb ik nog ruim 2.000 woorden moeten schrappen. De beslissing om framing te behandelen heeft daarentegen bijgedragen aan een verdieping in de materie. Dit kwam het onderzoek kwalitatief ten goede.

Ook maakte ik met het oog op het veiligheidsbeleid van nu de keuze om de rellen te analyseren aan de hand van veiligheid. Dit bleek een vergissing, aangezien het logischer was geweest om me bij dit onderwerp vanaf het begin toe te spitsen op geweld. Een roep om veiligheid is immers een reactie op geweld. Ten slotte ben ik erg tevreden over mijn onderzoek en de bevindingen. Het was een uitdaging om een archief aan te leggen van zo veel krantenartikelen en die informatie vervolgens te verwerken. Dat bleek uiteindelijk een tijdrovende klus te zijn.

Dit onderzoek was erop gericht om te na te gaan of de opvattingen over geweld de laatste veertig jaar zijn veranderd. Allereerst is het concept geweld ontleed. Dit ongrijpbare fenomeen was lastig onmogelijk te definiëren, maar het was overduidelijk dat rellen onder de categorie collectief politiek geweld zijn

onder te verdelen. Vervolgens werd duidelijk framing een soort lens is waarmee een persoon gebeurtenissen en zelfs de wereld kan ordenen. Vaak wordt framing gebruikt om tegenstanders in een kwaad daglicht te zetten. Hierna zijn de Nieuwmarktrellen en een tweetal gijzelingen geanalyseerd. Hieruit bleek dat politici onnodig bloedvergieten wilden voorkomen, maar dat het voorkomen van gewonden absoluut geen prioriteit genoot.

Dat gegeven werd duidelijk bij het Kroningsoproer, waarbij vele honderden gewonden vielen. De politici frameden de relschoppers als tegenstanders. Zodoende hadden zij alleen oog voor de gewonde politieagenten. Er was weinig empathie voor de kraakbeweging, jongeren en hun beweegredenen. Tegenwoordig is er meer aandacht voor de sociaal-economische factoren, maar hier was even geen sprake van tijdens de Avondklokrellen. De politici vervielen in hun rol van vier decennia eerder. Zij spraken zich logischerwijs fel uit tegen het geweld, maar er was geen enkel begrip voor de betogers. De verhoudingen tussen de politiek en de media zijn in de tussentijd wel enorm verbeterd. Ook is er de afgelopen veertig jaar veel meer aandacht voor veiligheid. Dat is ook duidelijk waarneembaar bij de Avondklokrellen, waarbij er significant minder slachtoffers vielen dan bij het Kroningsoproer. Dit heeft ermee te maken met effectiever en de-escalerend optreden van de politie, waar het voorheen alleen om de bestrijding van de relschoppers ging.

Desondanks was het een verrassing dat er in een periode, waarin er relatief veel belangstelling is voor excessief overheidsgeweld en etnisch profileren, er nauwelijks aandacht werd besteed aan het politiegeweld tijdens de Avondklokrellen. Verder bleek uit mijn bevindingen dat er vrij weinig is veranderd op het gebied van framing. De formuleringen zijn tijdgebonden, maar de werking van framing is nog steeds onveranderd. Hieruit blijkt dat framing en overheidsgeweld nog altijd twee blinde vlekken in dit geheel.

Zodoende concludeer ik dat er op basis van de politieke reacties op het Kroningsoproer en de Avondklokrellen dat er met een nieuwe visie naar geweld wordt gekeken ten opzichte van veertig jaar geleden, maar er desondanks nog veel aspecten hetzelfde zijn gebleven. In de afgelopen veertig jaar zijn er grote stappen gemaakt op het gebied van veiligheid en preventie. Er zijn aantoonbaar minder rellen in Nederland. Daarnaast ligt de nadruk op preventie en

de-escalerend handelen. Dat is een significante ontwikkeling. Desondanks is er weinig progressie te melden op andere fronten.

Discussie

De politieke reacties zijn hoofdzakelijk onder te verdelen in categorieën. Ze worden gekenmerkt door een verdediging van het eigen beleid, de veroordeling van het geweld vanuit de demonstranten en een openlijk uitgesproken onverschilligheid ten opzichte van de herkomst van de onlusten. Dit strookt niet met de wens voor veiligheid, minder geweld en orde, maar staat er zelfs haaks op. Desondanks is er veel progressie geboekt op veel gebieden. Zo is nagenoeg iedereen wel enigszins op de hoogte van framing in het dagelijks leven. Toch blijkt dat de regering zich er net zo min bewust van is als veertig jaar geleden. Ik denk dan ook dat het een goede zaak zou zijn als er meer onderzoek gedaan zou worden naar framing bij overheidsbeleid.

Literatuurlijst

Bronnen

'Aboutaleb tegen Rotterdamse relschoppers: 'Voel je je goed met die tas gestolen spullen naast je bed?', *Trouw* (versie 26-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/aboutaleb-tegen-rotterdamse-relschoppers-voel-je-je-goed-met-die-tas-gestolen-spullen-naast-je-bed~b1cb76a4/>.

'Actie: bloemen en fruit voor ME'ers', *Het Parool* (versie 02-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847172:mpeg21:a0151>.

Akinci, Orkun en Willem Schoonen, 'Het protest wordt overschreeuwd door doelloos geweld. 'Eindelijk weer iets waar ik adrenaline van krijg'', *Trouw* (versie 24-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/het-protest-wordt-overschreeuwd-door-doelloos-geweld-eindelijk-weer-iets-waar-ik-adrenaline-van-krijg~b95d92a0/>.

'Amsterdamse rellen hebben Wiegel in de kaart gespeeld', *Nederlands Dagblad* (versie 09-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573087:mpeg21:a0071>.

Baneke, Isabel, 'Taakstraf voor 36-jarige man die karatetrap uitdeelde aan ME'er', *Trouw* (versie 29-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/taakstraf-voor-36-jarige-man-die-karatetrap-uitdeelde-aan-me-er~b80224cc/>.

Baneke, Isabel, 'Veroordeelde relschopper wist niet eens dat er een demonstratie was', *Trouw* (versie 27-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/veroordeelde-relschopper-wist-niet-eens-dat-er-een-demonstratie-was~b658c59f/>.

'Beatrix bij gewonde agenten', *De Telegraaf* (versie 02-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200714:mpeg21:p003>.

Berkenbosch, Co, 'Luisteraars boos over verslaggeving VARA-Radio-Stad', *De Telegraaf* (versie 01-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200713:mpeg21:a0090>.

Biesheuvel, Hans, 'Hulp nodig voor opnieuw getroffen ondernemers', *De Telegraaf* (versie 27-01-2021),

<https://www.telegraaf.nl/financieel/1686646707/hulp-nodig-voor-opnieuw-getroffen-ondernemers>.

'Bij ongeregeldheden in hoofdstad veel gewonden', *Trouw* (versie 01-05-1980),

<https://leiden.courant.nu/issue/NLC/1980-05-01/edition/0/page/1>.

'Blijde en droeve dingen', *Nederlands Dagblad* (versie 02-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573082:mpeg21:a0006>.

Breedveld, Willem, 'Wiegel en de raddraaiers', *Trouw* (versie 03-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0399>.

'Commentaren in de dagbladpers', *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0070>.

'Den Uyl verwerpt kritiek minister Wiegel op omroep', *Algemeen Dagblad* (versie 02-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003017002:mpeg21:a00082>.

Duk, Wierd, 'Zij demonstreerden op het Museumplein: Wij zijn geen corona-wappies', *De Telegraaf* (versie 28-01-2021),

<https://www.telegraaf.nl/nieuws/1844350806/zij-demonstreerden-op-het-museumplein-wij-zijn-geen-corona-wappies>.

'Eerste avondklok: meer dan 3600 boetes uitgedeeld en onrust op enkele plekken', *Trouw* (versie 24-01-2021),

<https://www.trouw.nl/binnenland/eerste-avondklok-meer-dan-3600-boetes-uitge-deeld-en-onrust-op-enkele-plekken~b836cee3/>.

‘Eindhovense schrijft brief aan vrouw die in gezicht werd geraakt door waerkanon: ‘Jij overtrad de wet’, *Eindhovens Dagblad* (versie 25-01-2021),
<https://www.ed.nl/eindhoven/eindhovense-schrijft-brief-aan-vrouw-die-in-gezicht-werd-geraakt-door-waterkanon-jij-overtrad-de-wet~a7f386b3/>.

‘Filmbeelden fataal voor raddraaiers’, *De Telegraaf* (versie 07-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200718:mpeg21:a0192>.

‘Geschokte reacties uit Kamer over beelden relschoppers’, *Trouw* (versie 24-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/geschokte-reacties-uit-kamer-over-beelden-relschoppers~bf79de3e/>.

Goslinga, Hans, ‘Het voorzetje van De Gaay Fortman sr.’, *Trouw* (versie 08-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825972:mpeg21:a0271>.

Graaff, Eva de, ‘Op de valreep meldt relschopper (17) zich bij de politie: eerste foto’s op grote schermen te zien’, *Algemeen Dagblad* (versie 22-02-2021),
<https://www.ad.nl/rotterdam/op-de-valreep-meldt-relschopper-17-zich-bij-de-politie-eerste-fotos-op-grote-schermen-te-zien~ab740017/>.

‘Grapperhaus start fonds voor getroffen winkeliers, Wilders staat alleen in motie voor leger op straat’, *Trouw* (versie 27-01-2021),
<https://www.trouw.nl/politiek/grapperhaus-start-fonds-voor-getroffen-winkeliers-wilders-staat-alleen-in-motie-voor-leger-op-straat~b820ceb4/>.

‘GPV is verontwaardigd over aandacht NOS voor rellen’, *Nederlands Dagblad* (versie 03-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573083:mpeg21:a0091>.

‘Halsema: ‘We willen niet dat groepen relschoppers zich door de stad verspreiden’’, *Het Parool* (versie 25-01-2021),
<https://www.parool.nl/amsterdam/halsema-we-willen-niet-dat-groepen-relschoppers-zich-door-de-stad-verspreiden~bdb882b7/>.

Harmsen, Judith, ‘Woorden doen ertoe. Zeker als ze van de burgemeester komen’, *Trouw* (versie 30-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/woorden-doen-ertoe-zeker-als-ze-van-de-burgemeester-komen~b80b56d3/>.

Hoekstra, Diede,, ‘Denisa kreeg een voltreffer van het waterkanon: schedelbreuk en 18 hechtingen’, *Algemeen Dagblad* (versie 25-01-2021),
<https://www.ad.nl/binnenland/denisa-kreeg-een-voltreffer-van-het-waterkanon-schedelbreuk-en-18-hechtingen~ab5a4afe/>.

Hoekstra, Diede,, ‘Harde aanpak moet nieuwe rellen voorkomen: ‘Als je een dure auto vordert, raak je ze wel’’, *Algemeen Dagblad* (versie 29-01-2021),
<https://www.ad.nl/binnenland/harde-aanpak-moet-nieuwe-rellen-voorkomen-als-je-een-dure-auto-vordert-raak-je-ze-wel~aff6a736/>.

‘Hoekstra: schade door relschoppers wordt volledig opgevangen’, *Algemeen Dagblad* (versie 27-01-2021),
<https://www.ad.nl/politiek/hoekstra-schade-door-relschoppers-wordt-volledig-opgevangen~a9d1bc85/>.

Heerde, Johan van en Joris Belgers, ‘Na de zware rellen van het weekend gaat het maandag weer fout’, *Trouw* (versie 26-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/na-de-zwaren-rellen-van-het-weekend-gaat-het-maandag-weer-fout~b73e9c3d/>.

‘Jongeren in Urk en Stein keren zich tegen politie en avondklok’, *De Volkskrant* (versie 24-01-2021),
<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/jongeren-in-urk-en-stein-keren-zic>

[h-tegen-politie-en-avondklok~b2ef5e82/?utm_source=link&utm_medium=social&utm_campaign=shared_earned](https://www.telegraaf.nl/nieuws/587595706/h-tegen-politie-en-avondklok~b2ef5e82/?utm_source=link&utm_medium=social&utm_campaign=shared_earned).

‘Justitie gaat rol VARA onderzoeken’, *De Telegraaf* (versie 03-05-2021),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200715:mpeg21:a0717>.

‘Justitie spit radioverslag van rellen uit’, *De Telegraaf* (versie 03-05-2021),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200715:mpeg21:a0001>.

Kalkman, Niels en Marcel Vink, ‘Roep om leger overdreven, de ME kan dit prima aan’, *De Telegraaf* (versie 26-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/587595706/roep-om-leger-overdreven-de-me-kan-dit-prima-aan>.

‘Kamers sturen bloemen aan politie’, *Trouw* (versie 03-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0373>.

‘Korte reacties op de rellen en de inhuldiging’, *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0066>.

Keukenkamp, Stefan, ‘Een overzicht: op deze plekken sloeg afgelopen weekend de vlam in de pan’, *Trouw* (versie 25-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/een-overzicht-op-deze-plekken-sloeg-afgelopen-weekend-de-vlam-in-de-pan~bc1c9ec6/>.

Keukenkamp, Stefan, ‘Wie zijn de relschoppers en waarom liep het uitgerekend hier zo uit de hand?’, *Trouw* (versie 25-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/wie-zijn-de-relschoppers-en-waarom-liep-het-uitgerekend-hier-zo-uit-de-hand~b81761fd/>.

‘Klachten over rellen op NOS-tv’, *Het Parool* (versie 01-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847171:mpeg21:a0147>.

Koning, Petra de en Pim van den Dool, 'Vol zelfvertrouwen vraagt Rutte de Kamer om steun avondklok - én krijgt die', *NRC Handelsblad* (versie 21-01-2021),

<https://www.nrc.nl/nieuws/2021/01/21/vol-zelfvertrouwen-vraagtt-rutte-de-kamer-om-steun-avondklok-en-krijgt-die-a4028622>.

'Kraakbeweging gaat door met acties ondanks bedreigingen', *NRC Handelsblad* (versie 06-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026698:mpeg21:a0010>.

'Marechaussee gaat praten over betere uitrusting', *De Telegraaf* (versie 09-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200720:mpeg21:a0225>.

Markus, Niels, 'Tweede Kamer veroordeelt 'on-Nederlandse' rellen: 'Mijn bloed kookt als ik dit zie'', *Trouw* (versie 26-01-2021),

<https://www.trouw.nl/politiek/tweede-kamer-veroordeelt-on-nederlandse-rellen-mijn-bloed-kookt-als-ik-dit-zie~b15521951/>.

'Minder aanhoudingen op 'rustige woensdagavond' dan dagen ervoor', *Trouw* (versie 28-01-2021),

<https://www.trouw.nl/binnenland/minder-aanhoudingen-op-rustige-woensdagavond-dan-dagen-ervoor~b53667ee/>.

'Ministers willen ME beter beveiligen', *De Volkskrant* (versie 07-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010879921:mpeg21:a0169>.

'Motoragent in allerijl opgenomen', *De Telegraaf* (versie 03-05-1980),

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200715:mpeg21:a0713>.

Nederhof, Koen, 'Al 1400 relschoppers avondklok aangehouden: dagelijks 50-100 erbij', *de Telegraaf*, 4 februari 2021,

<https://www.telegraaf.nl/nieuws/519114113/al-1400-relschoppers-avondklok-aangehouden-dagelijks-50-100-erbij>.

‘Niet capituleren voor een paar idioten’, *De Telegraaf* (versie 26-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/1961368989/niet-capituleren-voor-een-paar-idioten> (14-03-2021).

‘NOS, VARA en Radio Stad fel geattaqueerd: Opbellers: ‘Jullie ruien op’, *Het Vrije Volk* (versie 01-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010960526:mpeg21:a0292>.

‘NOS-hoofdredacteur vol ongeloof na pepperspray-aanval: ‘Alle grenzen te buiten’’, *De Telegraaf* (versie 24-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/entertainment/825271709/nos-hoofdredacteur-vol-ongelooft-na-pepperspray-aanval-alle-grenzen-te-buiten>.

Obdeijn, Laura, ‘ME-trapper’ Museumplein krijgt voorwaardelijke celstraf en werkstraf’, *Het Parool* (versie 29-01-2021),
<https://www.parool.nl/amsterdam/me-trapper-museumplein-krijgt-voorwaardelijke-celstraf-en-werkstraf~bfbecaa1/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.

‘Onderzoek gestart: Veel agenten van streek na rellen’, *Het Parool* (versie 10-05-1980),
<http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847182:mpeg21:p002>.

‘Onderzoek rellen op dag inhuldiging’, *Het Parool* (versie 08-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847180:mpeg21:a0190>.

‘Politici kraken optreden van relschoppers’, *De Telegraaf* (versie 01-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200713:mpeg21:a0305>.

‘Politiebond vreest dat rellen voorbode zijn van komende ‘dagen of weken’,
NOS (versie 24-01-2021),
<https://nos.nl/nieuwsuur/collectie/13858/artikel/2365873-politiebond-vreest-dat-rellen-voorbode-zijn-van-komende-dagen-of-weken>.

‘Politiebonden met ministers in gesprek over rellen’, *Nederlands Dagblad* (06-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010573084:mpeg21:a0012>.

‘Politiek’ veroordeelt rellen in Amsterdam’, *Nieuwsblad van het Noorden* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011018998:mpeg21:a0061>.

‘Rellen en vernielingen in flink aantal steden: wie komen er op af?’, *De Telegraaf* (versie 25-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/371260425/rellen-en-vernielingen-in-flink-aantal-steden-wie-komen-er-op-af>.

‘Rellen fel veroordeeld door politieke leiders’, *Het Parool* (versie 01-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847171:mpeg21:a0151>.

‘Relzoekers snel voor de rechter’, *NRC Handelsblad* (versie 03-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026695:mpeg21:a0014>.

‘Rutte bezoekt Schilderswijk: ‘Ik ga niet zoeken naar sociologische oorzaken’’, *NOS Nieuws* (versie 26-01-2021),
<https://nos.nl/video/2366092-rutte-bezoekt-schilderswijk-ik-ga-niet-zoeken-naar-sociologische-oorzaken.html>.

‘Rutte tegen familie relschoppers: ‘Zorg ervoor dat dit stopt’’, *Trouw* (versie 25-01-2021),
<https://www.trouw.nl/binnenland/rutte-tegen-familie-relschoppers-zorg-ervoor-dat-dit-stopt~b2137a8f/>.

Schildkamp, Victor, ‘Man van ‘beroemde’ karatetrap tegen ME hoort drie maanden cel eisen, maar krijgt 120 uur werkstraf’, *Algemeen Dagblad* (versie 29-01-2021),
<https://www.ad.nl/binnenland/man-van-beroemde-karatetrap-tegen-me-hoort-drie-maanden-cel-eisen-maar-krijgt-120-uur-werkstraf~abb60527/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.

‘Senaat prijst rol politie op 30 april’, *Het Parool* (versie 07-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847179:mpeg21:a0160>.

‘Snelrecht na rellen op koninginnedag’, *Trouw* (versie 03-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825968:mpeg21:a0374>.

Spanjersberg, Joop, “De politie riep: Hee zak, je kan niet eens gooien”, *Het Vrije Volk* (versie 10-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010960534:mpeg21:a0328>.

Spoedig nota van Wiegel over rellen in hoofdstad’, *Trouw* (versie 02-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825967:mpeg21:a0298>.

Steinmetz, Bert, ‘Wiegel en de ‘linkse’ rellen’, *Het Parool* (versie 08-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010847180:mpeg21:a0163>.

‘Straatoproer en plundering in Amsterdam’, *NRC Handelsblad* (versie 01-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000026689:mpeg21:a0001>.

Timmer, Edwin en Arianne Mantel, ‘Wat bezielt de reljeugd van Urk?’, *De Telegraaf* (versie 25-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/137231133/wat-bezielt-de-reljeugd-van-urk>.

‘Van Ark: veel ziekenhuizen hebben beveiliging nodig’, *De Telegraaf* (versie 25-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/video/523631618/grapperhaus-witheet-schadeclaim-komt-eraan>.

‘Veldslag gaat nog laat door. Politie in moeilijkheden bij straatgevechten’, *De Volkskrant* (versie 01-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010879916:mpeg21:a0002>.

‘Voetbalsupporters werpen zich op als hoeders van ‘hun’ stad’, *De Volkskrant* (versie 26-01-2021),
<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/voetbalsupporters-werpen-zich-op-als-hoeders-van-hun-stad~b61c1d58/>.

‘VVD: ook belagers beveiligers en journalisten verplicht in cel’, *De Telegraaf* (versie 26-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/1076995956/vvd-ook-belagers-beveiligers-en-journalisten-verplicht-in-cel>.

‘VVD: „Onderzoek de rol van radio bij rellen”’, *De Telegraaf* (versie 02-05-1980), <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:011200714:mpeg21:p003>.

Wely, Mick van, ‘ME-trapper’ Museumplein gepakt’, *De Telegraaf* (versie 29-01-2021),
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/84312335/me-trapper-museumplein-gepakt>.

Wiegman, Marcel, ‘Rellen van protestcoalitie zijn schreeuw van machteloosheid’, *Het Parool* (versie 30-01-2021),
<https://www.parool.nl/nederland/rellen-van-protestcoalitie-zijn-schreeuw-van-machteloosheid~bc9bdce4/>.

Wiegman, Marcel, ‘Waar komt deze ongekende geweldsexplosie vandaan?’, *Het Parool* (versie 25-01-2021),
https://www.parool.nl/nederland/waar-komt-deze-ongekende-geweldsexplosie-vandaan~bdda0cc9/?utm_source=link&utm_medium=app&utm_campaign=share_d%20content&utm_content=free.

‘Zondebokken in Hilversum gezocht’, *De Waarheid* (versie 06-05-1980),
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010377000:mpeg21:a0007>.

Zwolsman, Noor,, ‘OM legt beslag op bankrekeningen en auto’s van verdachten Brabantse rellen’, *NRC Handelsblad* (versie 27-01-2021),

<https://www.nrc.nl/nieuws/2021/01/27/om-legt-beslag-op-bankrekeningen-en-autos-van-verdachten-brabantse-rellen-a4029432>.

Literatuur

Benford, Robert D. en David A. Snow, 'Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment', *Annual Review of Sociology* 26 (2000), 611-639.

Bufacchi, Vittorio, 'Two Concepts of Violence', *Political Studies Review* 3 (2005) 193-204.

Della Porta, Donatella, *Clandestine Political Violence* (Cambridge 2013).

Demmers, Jolle, *Theories of Violent Conflict* (London 2017).

Duivenvoorden, Eric, *Het Kroningsoproer. 30 april 1980. Reconstructie van een historisch keerpunt* (Amsterdam 2005).

Goffman, Erving, 'Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience', *Communication Research* 4 (1974) 4, 485-492.

Graaf, Beatrice De, 'Terrorism in the Netherlands. A history', in: Richard English (red.), *Cambridge History of Terrorism* (Cambridge 2020) 1-30.

Kennedy, James C., *Een beknopte geschiedenis van Nederland* (Amsterdam 2017).

Malesevic, Sinisa, *The Rise of Organised Brutality. A Historical Sociology of Violence* (Cambridge 2017).

Merriënboer, Van, Johan van, Peter Bootsma en Peter van Griensven, *Van Agt. Tour de Force* (Amsterdam 2011) Kobo-uitgave.

Rosenthal, Uri, *Rampen, rellen, gijzelingen. Crisisbesluitvorming in Nederland* (Amsterdam 1984).

Scheper-Hughes, Nancy, en Philippe Bourgois, 'Introduction: Making Sense of Violence', in: Nancy Scheper-Hughes Philippe Bourgois (red.), *Violence in War and Peace: An Anthology* (Hoboken 2004) 1-32.

Zijl, Annejet van der, *Een dag om nooit te vergeten. 30 april 1980 - de stad, de krakers en de koningin* (Amsterdam 2013) Kobo-uitgave.